

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«РОЗВИТОК ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

Спеціальності:

073 Фінанси, банківська справа та
страхування

Титаренко Олександра Сергіївна

Керівник: Бридун Є.В.

кандидат економічних наук, доцент

Рецензент Подолець Р.З.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	6
1.1 Значення, сутність та функції перестраховування.....	6
1.2 Форми та види договорів перестраховування.....	14
1.3 Історичний огляд та нормативно-правове забезпечення перестраховування	21
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	30
2.1 Аналіз страхового ринку в Україні	30
2.2 Аналіз ринку перестраховування в Україні	38
2.3 Ризики, які використовуються у перестраховуванні.....	45
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	51
3.1 Зарубіжний досвід перестраховування	51
3.2 Перестраховування військових ризиків.....	58
3.3 Пропозиції щодо вдосконалення перестраховування	59
Висновки до розділу 3	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Перестраховання є важливим інструментом управління ризиками, який допомагає страховим компаніям збалансувати свої фінансові обов'язки та забезпечити стійкість у разі настання непередбачуваних подій. Україна є країною зі сформованим страховим ринком, який активно прогресує, але перестраховання залишається ще недостатньо дослідженим та малорозвиненим сектором. Розуміння принципів та механізмів перестраховання допоможе страховим компаніям ефективніше керувати ризиками, знижуючи свої зобов'язання та забезпечуючи стабільність в довгостроковій перспективі.

Одним із важливих аспектів дослідження є вивчення тенденцій світового ринку перестраховання, оскільки зі зростанням глобалізації розуміння міжнародних стандартів та практик перестраховання стає вагомим для результативного функціонування вітчизняної системи страхування.

Розвиток перестраховання може сприяти залученню іноземних інвестицій у страховий сектор України, проте, для цього потрібно створити потужну та стабільну систему функціонування перестраховання.

Метою кваліфікаційної роботи є детальне обґрунтування теоретичних аспектів формування ринку перестраховання, аналіз сучасного стану перестрахового ринку в Україні та виявлення проблемних факторів функціонування ринку з метою розробки рекомендацій щодо їх подолання.

Для досягнення мети було реалізовано такі **завдання**:

- визначити сутність перестраховання, його основні функції та роль у забезпеченні стабільності страхових компаній
- проаналізувати форми та види договорів перестраховання, їх особливості
- охарактеризувати розвиток та нормативно-правове забезпечення перестраховання українським законодавством
- розглянути та визначити основні тренди на ринку страхування

- проаналізувати ринок перестраховування та його специфіку
- визначити види ризиків, що підлягають перестраховуванню
- представити досвід розвитку перестраховування у світі
- викласти особливості перестраховування військових ризиків українських та закордонних страхових компаній
- виявити проблеми і недоліки ринку та розробити пропозиції щодо вдосконалення ринку перестраховування

Об'єктом дослідження є ринок перестраховування в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та практичні засади функціонування ринку перестраховування в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення вказаних задач використовувались такі методи: наукової абстракції, дедукції, аналізу та синтезу, порівняння та аналогій.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, нормативно-правові акти та статистичні звіти Національного банку України, постанови Кабінету Міністрів України, дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, які спеціалізуються в галузях страхування та перестраховування, ресурси Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів в науковій роботі полягає в тому, що представлені в ній положення та висновки можуть відігравати значиму роль у подальшому дослідженні ринку перестрахових послуг в Україні. Крім того, надані в роботі рекомендації удосконалення перестрахового ринку України можуть слугувати основою для прийняття стратегічних рішень у сфері перестраховування. Одним з ключових результатів дослідження є вичерпний аналіз поточного стану та виявлення основних проблем ринку перестрахових послуг в Україні, що дозволить страховим компаніям зрозуміти, які можливості варто розглянути для подальшого зміцнення сектору перестраховування.

Наукова новизна полягає у набутті подальшого розвитку систематизації ризиків, які використовуються у перестраховуванні. Набуло подальшого розвитку аналіз ринку вихідного перестраховування в умовах воєнного стану. Вперше

обґрунтовано зовнішні чинники, які не контролюються безпосередньо самою системою перестраховання, проте гальмують його розвиток, та внутрішні проблеми, які виникають в межах процесу функціонування перестраховання.

У першому розділі розглянуто поняття, сутність та функції перестраховання. Форми та види перестраховання, а також проведено історичний огляд виникнення перестраховання в Україні та його державне регулювання.

У другому розділі аналізується ринки страхування та перестраховання, їх обсяги та динаміку діяльності, а також ризики, які використовуються у перестрахованні.

У третьому розділі на підставі теоретичних досліджень й аналізу наведено проблематику вітчизняного ринку перестраховання та запропоновано пропозиції щодо вдосконалення галузі перестраховання, разом з тим викладено зарубіжний досвід перестраховання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

1.1 Значення, сутність та функції перестраховування

Наразі немає єдиного підходу до визначення сутності перестраховування, досі в науковій літературі ведуться дискусії відносно ототожнення страхування і перестраховування та наявності розбіжностей між ними, з'ясування їх спільних та відмінних ознак. Разом з тим, погляди більшості науковців, які досліджують природу перестраховування можна поділити на два основні напрями: одна група науковців практично ототожнює економічний характер страхування і перестраховування, досліджуючи перестраховування у системі економічної категорії страхування, інша – наділяє страхування і перестраховування відмінними правовими ознаками і особливими правовими характеристиками, розглядаючи перестраховування в якості окремої галузі страхових відносин. Існування такої розбіжності серед науковців до трактування сутності перестраховування є головною причиною дискусій щодо визначення сфери поширення перестраховувальних відносин [1, с. 84].

Більш однозначним до визначення перестраховування є підхід, який використовується в законодавчих та нормативно-правових документах. Так, у національних нормативно-правових актах більшості країн світу переважно перестраховування визначається як нове самостійне страхування (Сполучене Королівство), страхування надлишкових зобов'язань (Словенія), страхування страховиків чи страхування ризиків (Німеччина).

В українському законодавстві, відповідно до ст. 12 Закону України «Про страхування» під перестраховуванням розуміється наступне: страхування одним страховиком (цедентом, перестраховувальником) на встановлених у договорі умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого

страховика (перестраховика) резидента (нерезидента), який має статус страховика (перестраховика), згідно із законодавством країни, де він зареєстрований [2].

Тобто під перестрахованням розуміють систему розподілу ризиків між страховиками. Прямий страховик (цедент), здійснюючи первинне страхування, приймає на себе ризик від страхувальника у повному обсязі. Задля збалансування страхового портфеля, зокрема для «пом'якшення» найбільш ризикових договорів, цедент передає їх певну частину іншій страховій компанії, яка на ринку виступає вже в якості перестраховика. Переважно, на перестраховання передаються «надзвичайні» ризики, що можуть частково чи повністю погіршити платоспроможність страхової компанії. Відповідно, передача частини ризиків у перестраховання дозволяє відразу вирішити декілька важливих проблем страхової компанії, серед яких:

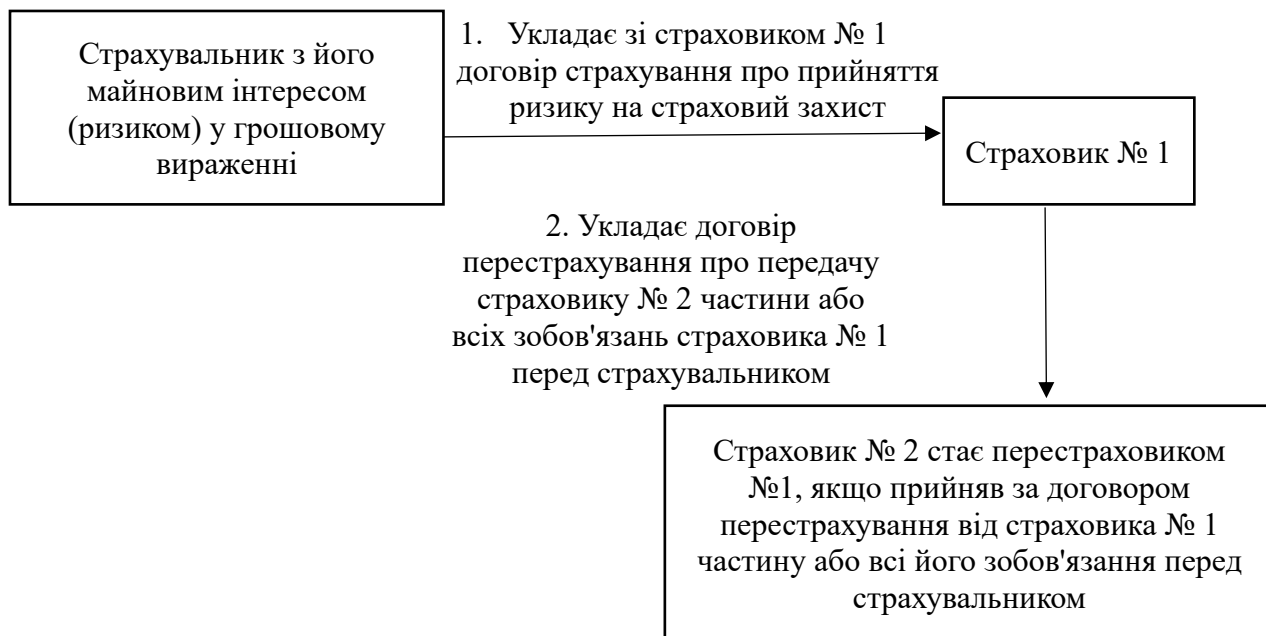
- стабілізація фінансових результатів діяльності страхової компанії протягом тривалого періоду у випадку негативних результатів по загальному страховому портфелю протягом року;
- розширення масштабу діяльності (прийняття великого числа ризиків) та покращення конкурентоспроможності;
- захист своїх активів при несприятливих обставинах [3, с.107].

За словами Т.А. Ротової, перестраховання можна охарактеризувати як економічну систему, що базується на фінансових відносинах, де страхова компанія працює за наступними принципами: приймаючи на себе ризики, пов'язані з захистом майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, страхова компанія передає частину відповідальності за ці ризики на певних умовах з метою забезпечення фінансової стійкості, балансу сформованого страхового портфеля, а також платоспроможності компанії [4, с. 335]. Науковець, у даному визначенні акцентує увагу на предметі страхування, меті та завданнях перестраховання для прямого страховика. Проте це визначення перестраховання в повній мірі не розкриває його економічну сутність, адже у ньому не розкритий предмет перестраховання, не вказано фінансові умови передачі частини відповідальності за прийнятими ризиками, чітко не вказані суб'єкти перестраховальних відносин.

Досліджуючи економічну сутність перестраховання, необхідно наголосити на участі перестраховика на встановлених умовах та за певну винагороду у перерозподілі ризику між прямим страховиком та перестраховиком та участі перестраховика у покритті збитків, які прямий страховик зобов'язаний оплатити в межах страхових виплат, які настали за застрахованими ризиками.

Фінансовий аспект перестраховання береться до уваги і у визначенні перестраховання, як відносин між усіма учасниками ринку перестраховання відносно надання страховику частини капітальної фінансової ємності перестраховика з метою прийняття застрахованих ризиків й відшкодування певної частини понесених страхових виплат за встановлену у договорі перестраховання плату (премію) [5].

Загалом сутність перестраховання і взаємозв'язки його учасників схематично подано на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 Економічний взаємозв'язок страхувальника, страховика і перестраховика

Джерело: складено автором на основі [5]

З рисунку бачимо, що етап 1 (у ланцюжку відносин страхування і перестраховання) до перестраховання не належить, він відноситься лише до страхування, а етап 2 – лише до перестраховання. Особливо слід зазначити, що

перестраховання базується на таких принципах, як наявність страхового інтересу в страховика, який бажає передати ризик у перестраховання, відшкодування.

Перестраховання можна трактувати наступним чином (рисунок 1.2).

Рисунок 1.2 Підходи до трактування перестраховання

Джерело: складено автором на основі [6]

Наявність такого різнобічного трактування перестраховання пояснюється тим, що воно є досить динамічним та багатогранним явищем, що ускладнює процес розкриття усіх його сутнісних ознак, форми вияву і специфіки функціонування в одному визначенні.

Головною метою перестраховання є фінансовий захист страховика від майбутніх фінансових витрат, які страховик зможе зазнати у випадку, коли не буде перестрахованим. Страховик за допомогою перестраховання має змогу зміцнити свою фінансову стійкість і надійність. Тобто за допомогою перестраховання

забезпечується фінансова підтримка страховій компанії для її стабільної діяльності, яка залежить від безлічі факторів [7, с. 94]. Страховик за допомогою перестраховування отримує можливість збільшити ємність власного страхового портфелю за рахунок підписання договорів прямого страхування за страховими ризиками, розмір яких за повною вартістю перевищує фінансові ресурси страховика. Крім того, перестраховування може забезпечити страховику зростання фінансових можливостей, які пов'язані із збільшенням кількості укладених договорів страхування, і зменшення можливого рівня неплатоспроможності. Сторона, яка передає ризик, наприклад, первинний страховик, називається цедентом. Первинний страхувальник, наприклад, власник житла, не бере участі в угоді перестраховування.

Тобто перестраховування по суті є страхуванням для страхових компаній, які тільки поділивши з перестраховиками частину свого ризику, можуть запропонувати захист від основних ризиків, з якими страхувальники стикаються сьогодні і утримувати ціни на доступному рівні. Ризики передаються від фізичних осіб та компаній через первинних страховиків до перестраховика. Перестраховики у свою чергу, надають покриття від усіх видів ризиків по всьому світу: вони варіюються від ризиків землетрусу в Чилі до ураганів у Мексиканській затоці; від наслідків посухи для бразильських фермерів до ризиків смертності для європейського страховика життя; і від портфеля автострахування в США до авіаційних зобов'язань в Азії.

Перестраховування дозволяє страховику зменшити свої ризики та зменшити потребу у власному капіталі. Вивільнення капіталу дозволяє страховикам розвивати свій бізнес, тим самим сприяючи економічному зростанню та сприянню стабільності.

Страховики використовують перестраховування з чотирьох причин:

- щоб обмежити відповідальність за конкретним ризиком;
- щоб стабілізувати можливість отримання збитків;
- щоб захистити себе та застрахованих від катастроф;
- щоб покращити потенціал розвитку бізнесу.

Перестраховання може допомогти страховій компанії, за рахунок наступного:

- передача ризиків – страхові компанії можуть ділитися або передавати певні ризики іншим компаніям;
- арбітраж – додатковий прибуток можна отримати, придбавши страховку в іншому місці за меншу суму, ніж премія, яку страхова компанія збирає від страхувальників;
- управління капіталом – страхові компанії можуть уникнути необхідності нести великі збитки, передавши ризик, це вивільняє додатковий капітал;
- маржа платоспроможності – страхування надлишкового капіталу дозволяє страховим компаніям залучати нових клієнтів без необхідності залучення додаткового капіталу;
- експертиза – експертиза іншого страховика може допомогти страховій компанії отримати вищий рейтинг та премію [8].

Перестраховання переважно здійснюється двома основними методами – факультативним і договірним (облігаторним). Водночас у світовій практиці здебільшого використовують змішані форми, такі як факультативно-облігаторне та облігаторно-факультативне перестраховання. Загалом на страховому ринку в умовах його глобалізації відбувається безперервний обмін частками перестрахового покриття, а основним завданням таких обмінів є прагнення страховиків створити стійкі та збалансовані портфелі власних, прийнятих під страховий захист, ризиків.

Сфера перестраховання є важливою умовою нормальної діяльності будь-якого страховика і забезпеченням фінансової стійкості та стабільності страхових операцій, незалежно від величини його капіталу, гарантійних фондів, резервів тощо. У багатьох випадках страхові суми об'єктів, що їх беруть на себе страховики, є настільки колосальними або ризикованими, що ємність національних страхових ринків може виявитися недостатньою для повного страхового покриття.

Тому за допомогою перестраховувальних технологій подібні ризики передають (за певну частину страхової премії) на страхові ринки інших країн, і зрештою, може статися так, що в страхуванні великих ризиків візьмуть участь найбільші страхові

компанії світу. Під час передання ризику перестраховальники, в основному, приймають під свою відповідальність лише незначну частину ризику (близько кількох відсотків), для того, щоб сформувати свій портфель із відносно невеликих ризиків.

Їх розмір має бути обґрунтований економічно, тому що зайві цесії (ретроцесії) супроводжуються передачею і частини страхової премії, іноді вельми істотної, а це може негативно позначитися на фінансових показниках цедента або ретроцедента. З іншого боку, цесії (ретроцесії), що здійснюються меншою мірою від необхідного покриття, за умови настання великої низки однорідних збитків або в разі одного, але катастрофічного ризику, можуть призвести страхову компанію, не захищену належним рівнем перестраховування, до важкого фінансового становища, втрати необхідного рівня платоспроможності, зниження рейтингу. Тому економічно обґрунтоване і точне визначення частки ризику, що передається в перестраховування, відіграє важливу роль для кожної страхової компанії, яка передає ризик у перестраховування [9, с. 232].

Перестраховики, крім ризиків, з якими страхувальники стикаються сьогодні, також постійно досліджують ринок у пошуках ознак нових і майбутніх ризиків. Завдяки їхньому досвіду в аналізі, ідентифікації та моделюванні ризиків, перестраховики також є ключовими гравцями у впровадженні кращих практик управління ризиками на страховому ринку.

Значення перестраховальної діяльності в сучасній економіці виявляється у виконанні нею таких функцій:

- захист страхувальника, який передав на утримання перестраховальної компанії великий ризик;
- забезпечення майнових інтересів інших страхувальників компанії;
- формування портфеля, здатного забезпечити фінансову стійкість і рентабельність фірми-страхувальника;
- забезпечення підтримки сприятливої репутації страховика як компанії, що виконує свої фінансові зобов'язання;
- утримання постійних страхувальників і залучення нових клієнтів.

Зрештою, як основна функція, перестраховування виступає забезпеченням процвітання страхової компанії та спокою її страхувальників у разі настання страхових випадків, зазначених у договорі страхування.

Розглядаючи ринок перестраховування розвинених країн, можна виділити два підходи до ведення діяльності з перестраховування: європейський і американський. Підхід американських страхових компаній досить простий – вони приходять у той сектор, де можна реально зібрати великий обсяг премій, дають такий тариф, щоб швидко це зробити, а як тільки далі бізнес стає не вигідним, вони звідти йдуть. І такий цикл становить приблизно 7-8 років. Усі основні перестраховальні ємності для цедентів США, головні центри американського перестраховування розташовані на Бермудах, в офшорі. І всі національні компанії досить молоді, найбільша й найвідоміша з них – це AIG [9, с. 233].

Європейська страхова культура значною мірою відрізняється, оскільки в ній досить багато великих компаній із відомою історією – починаючи від лондонських синдикатів і закінчуючи найбільшими світовими перестраховиками Munich Re, Partner Re, Swiss Re, Gannover Re тощо, а також працюють найбільші страхові компанії Allianz, Generali, AXA.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна відмітити наступне. Перестраховування є процесом передачі ризику від страхової компанії до іншої страхової компанії (перестраховика). Це спосіб захисту страхових компаній від великих збитків, що можуть виникнути в результаті страхових випадків, таких як природні катаклізми, аварії, пожежі тощо. Перестраховування дає можливість страховим компаніям зменшити свої фінансові ризики, що пов'язані з погашенням збитків від страхових випадків, тим самим дозволяючи їм пропонувати більш вигідні та ризиковані страхові продукти.

Якщо страхування (пряме страхування) є первинним розміщенням (переданням і прийняттям) ризику, яке оформлюється договором страхування тільки між страхувальником та страховиком, то перестраховування (страхування страховиків) є вторинним, (третинним) розміщення ризику, яке здійснюється між страховиками і страхувальниками. Розміщення ризику (цесія/ретроцесія) у

перестраховання оформляється договорами перестраховання лише між страховиками: цедентом (страховиком) та цесіонарієм (перестраховиком) при вторинному розміщенні ризику; ретроцедентом та ретроцесіонарієм при третинного розміщенні ризику. Тобто будь-який перестраховальник за договором частину вартості ризику, яку він не здатен забезпечити покриттям, може передавати іншому перестраховальнику, і це може тривати доти, поки весь ризик за вартістю не буде забезпечений повним покриттям.

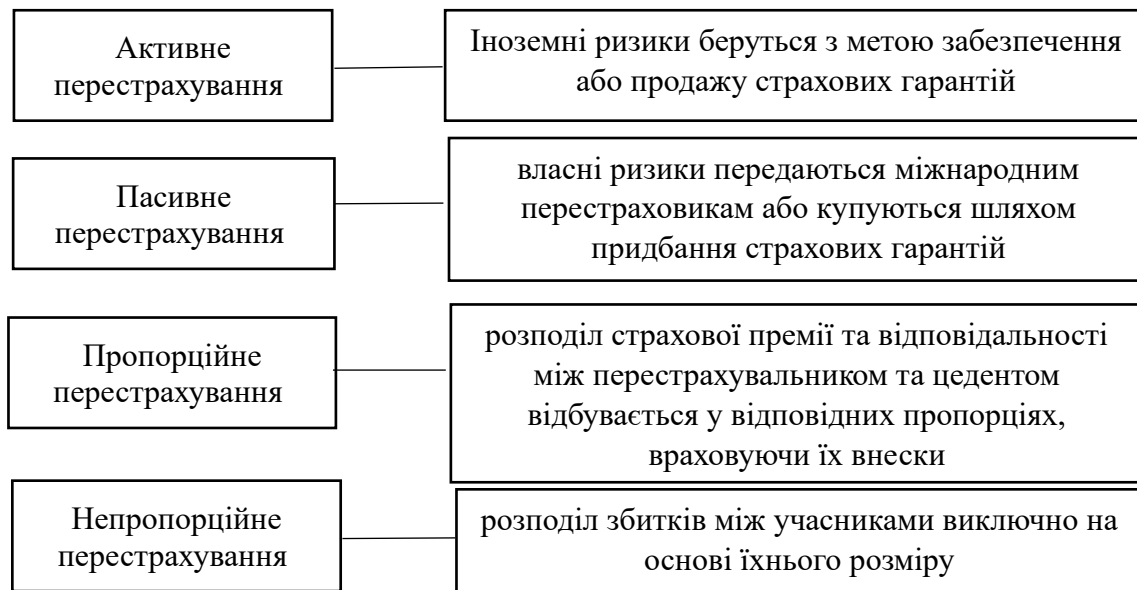
1.2 Форми та види договорів перестраховання

За договором перестраховання перестраховик бере на себе частину ризику страховика. Перестраховики мають справу з професійними корпоративними контрагентами, такими як первинні страховики, перестраховальні брокери, транснаціональні корпорації та власними страховими компаніями, так званими кептивними страховиками.

Існують наступні форми перестраховання (рисунок 1.3)

Продовження рисунку 1.3

Рисунок 1.3 Форми перестраховання

Джерело: складено автором на основі [1]

Форми перестраховання показані на рисунку 1.3 можуть поєднуватися та доповнюватися в залежності від потреб страхової компанії та характеру страхування ризиків.

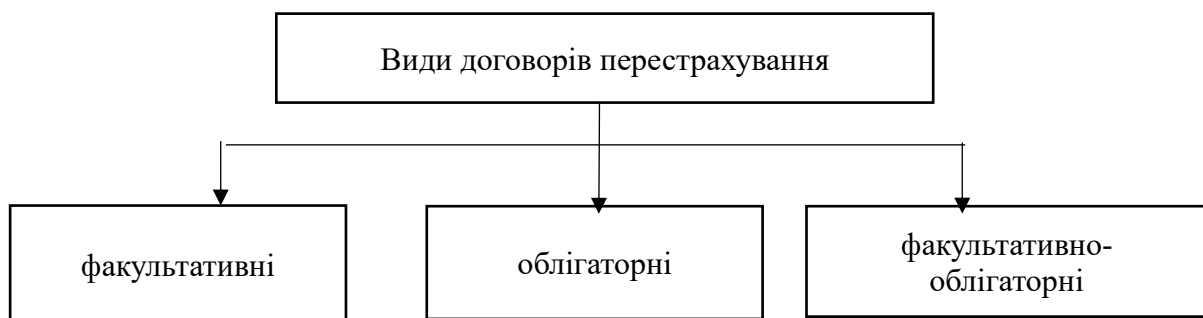
Договір перестраховання є документом, який укладається між страховиком та перестраховиком та встановлює умови перестраховання. У договорі перестраховання визначаються обсяг ризику, який передається перестраховику, вартість перестраховання, термін дії договору, умови виплати страхових відшкодувань та інші важливі умови.

Договір перестраховання може бути укладений як на конкретний ризик, так і на певний вид ризиків або на загальний портфель ризиків. У залежності від обсягу ризику та умов договору, перестраховальник може передати страховику частину ризику або весь ризик, який страховик бере на себе.

У договорі перестраховання також можуть бути визначені додаткові умови, такі як обов'язкове повідомлення про випадок страхового випадку, обов'язок співпраці в розслідуванні страхового випадку, обмеження виплат перестраховальником тощо [10, с. 127].

При укладанні договору перестраховання, страховик повинен докладно вивчити умови договору та переконатися в достатності та надійності перестраховання. Крім того, важливо обрати перестраховальника з надійною репутацією та достатнім рівнем фінансової стійкості, щоб мати впевненість у виплатах страхових відшкодувань в разі страхового випадку.

Договори перестраховання за способом взаємозобов'язань страховика і перестраховика бувають (рисунок 1.41)

Рисунок 1.4 Види договорів перестраховання

Джерело: складено автором на основі [1]

Факультативне перестраховання вважають найпростішим, його широко застосовують при умові значних ризиків. Договір факультативного перестраховання передбачає можливість вибору перестраховиком окремих страхових ризиків для перестраховання. Тобто у перестраховика є право відмовитися від перестраховання окремих ризиків, які пропонує прямий страховик. У договорі факультативного перестраховання страховик визначає перелік ризиків, які він пропонує на перестраховання, та вартість перестраховання кожного з них. Перестраховик має можливість вибрати тільки ті ризики, які він хоче перестрахувати, та визначити обсяг перестраховання для кожного ризику окремо.

Особливістю договору факультативного перестраховання є те, що він дає можливість страховикам покращити своє фінансове становище, зменшивши ризик виплати страхових відшкодувань за деякі страхові поліси. Водночас цей вид перестраховання дозволяє перестраховальникам диверсифікувати свій портфель ризиків та збільшити свою прибутковість.

За договором факультативного перестраховання цедент має повну свободу у вирішенні питання відносно передачі (часткової або повної) певного виду ризику і

умов такої передачі. Перестраховик може прийняти або відхилити цю пропозицію. Розмір перестраховальних платежів за договором факультативного перестраховання визначає ринок.

Облігаторний договір перестраховання є видом договору перестраховання, при якому страховик має обов'язок перестрахувати певну частину своїх ризиків з іншим перестраховальником. Такий договір може бути обов'язковим для страховика, якщо він діє в певній сфері діяльності або надає певні види страхових послуг, що вимагають обов'язкового перестраховання [12, с. 202].

У облігаторному договорі перестраховання страховик зобов'язується передати певну частину своїх ризиків на перестраховика, який згоден їх перестрахувати. При цьому вартість перестраховання може бути фіксованою або розраховуватися на підставі різних факторів, таких як обсяг ризиків, термін дії договору, фінансовий стан страховика та перестраховика тощо.

Облігаторний договір перестраховання має декілька переваг для страховика. Зокрема, він може зменшити свій фінансовий ризик та забезпечити стабільність своєї діяльності. При цьому, якщо страховик не виконує своїх зобов'язань перед страхувальниками, перестраховик має право виступати у відносинах із страховиком та вимагати відшкодування витрат на виплату страхових відшкодувань.

Облігаторний договір перестраховання досить вигідний для страховика, оскільки заздалегідь визначені усі ризики автоматично покриваються перестраховиком. Також, облігаторне перестраховання є дешевшим від факультативного.

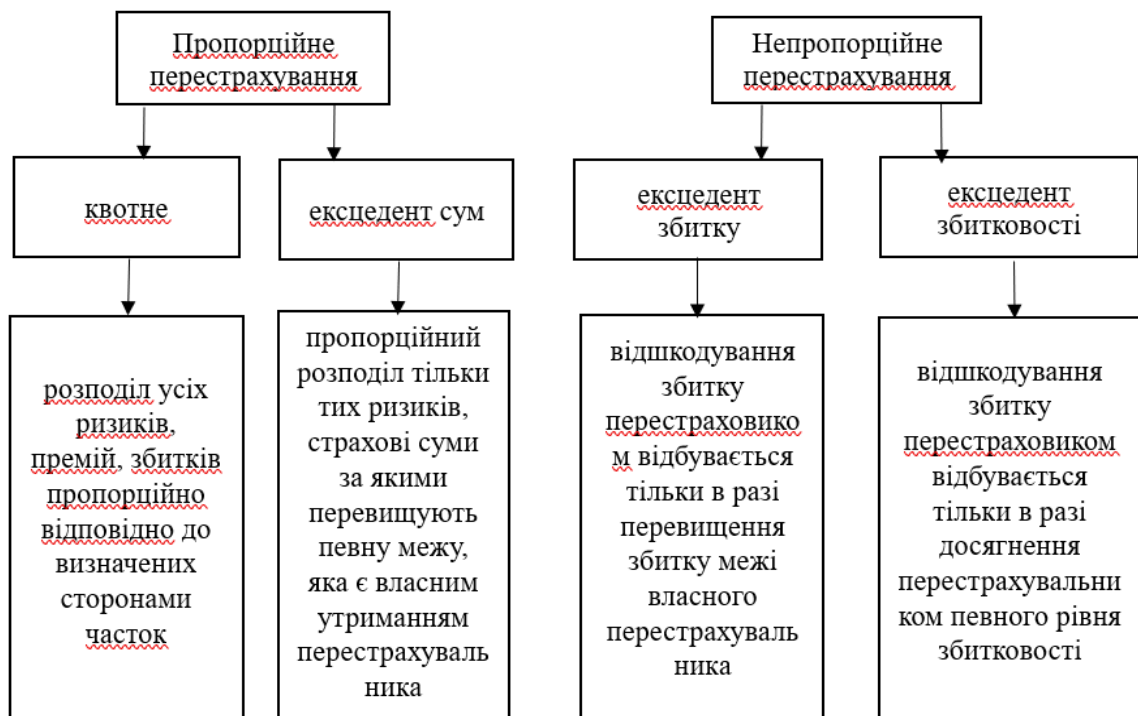
Договори факультативно-облігаторного перестраховання – це договори «відкритого покриття», вони поєднують у собі ознаки факультативного та облігаторного перестраховання. За цією формою договорів страховик вільний у виборі ризику (груп ризику), які він може передати перестраховику, а також у визначенні їх розміру, а перестраховик зобов'язується прийняти ці ризики на попередньо узгоджених умовах. Тобто страховик може вільно вибирати, які ризики він хоче перестрахувати, але при цьому він зобов'язаний перестрахувати певну частину своїх ризиків. Наприклад, страховик може вибрати перестраховання

пожежних ризиків, але при цьому зобов'язаний перестраховувати не менше ніж 50% своїх ризиків. Такий договір дозволяє страховику зберігати певну ступінь гнучкості та свободи вибору, але при цьому зменшує його фінансові ризики та забезпечує захист від непередбачуваних подій [12].

Факультативно-облігаторний договір може мати різні форми оплати, які залежать від того, які ризики включені до договору та які ризики перестраховуються. Наприклад, страховик може сплачувати фіксовану суму перестраховику на регулярній основі, або може платити за кожне страхове відшкодування, яке було виплачене страхувальнику.

Небезпека для перестраховка за облігаторним і факультативно-облігаторним договорами полягає у тому, що прямий страховик може зробити у своєму страховому портфелі селекцію ризиків і передати перестраховику найнебезпечніші з них. Тому такі договори повніні ґрунтуватися на абсолютній довірі сторін.

Пропорційне й непропорційне перестраховування поділяються на певні види на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5 Форми пропорційного та непропорційного перестраховування

Джерело: складено автором на основі [12]

У випадку, коли участь перестраховика в кожному переданому йому страховому ризику визначається за наперед визначеним співвідношенням власної участі прямого страховика, то таке перестраховування називають пропорційним. У таких договорах перестраховальник сплачує страхувальнику певну частину страхових премій за кожен страховий поліс. В практиці пропорційного перестраховування використовуються наступні договори:

- ексцедентні;
- квотні;
- квотно-ексцедентні.

Квотний перестраховальний договір – це договір, у якому перестраховальник погоджується перестраховувати страховику лише до певної суми, визначеної в договорі. Ця сума називається квотою перестраховування, яку перестраховик бере на себе, а все, що перевищує квоту, залишається на страховику.

При квотному перестраховуванні страховик самостійно визначає, яку суму ризику він хоче перестраховувати, тоді як перестраховик несе відповідальність тільки за цю певну квоту. Наприклад, якщо страховик хоче перестраховувати 80% ризику, пов'язаного зі страховим полісом, то перестраховик погоджується перестраховувати лише 80% цього ризику, а страховик несе відповідальність за 20%.

Квотний перестраховальний договір є зручним для страховиків, оскільки вони можуть встановлювати квоту в залежності від своїх потреб. Наприклад, якщо страховик хоче перестраховувати лише частину свого ризику, щоб знизити свої витрати, то квотний перестраховальний договір може бути відмінним варіантом [6, с. 49].

Договір ексцедентного перестраховування – це договір, у якому перестраховик погоджується перестраховувати ризики, які перевищують певний поріг, визначений в договорі. Цей поріг називається ексцедентом. За цим типом договору, страховик передає перестраховику відповідальність за ризики, які перевищують ексцедент. Наприклад, якщо страховик хоче перестраховувати ризики в межах до 1 млн доларів, а ризик становить 2 мільйони, то перестраховик бере на себе відповідальність за ту частину ризику, яка перевищує 1 млн доларів.

Договір ексцедентного перестрахування часто використовується в великих підприємствах або в галузях з високими ризиками, таких як страхування майнових ризиків, страхування відповідальності та інших.

Є два види ексцедентного перестрахування – при перестрахованні за єдиним ексцедентом (порогом) і при перестрахованні за накопиченими ексцедентами. При перестрахованні за єдиним ексцедентом, перестраховик погоджується покривати усі ризики, які перевищують встановлений поріг. При перестрахованні за накопиченими ексцедентами, ризики перестраховуються, коли вони перевищують певну суму за визначений період часу, наприклад, за рік або за декілька років.

Квотно-ексцедентний договір перестрахування – це договір, який поєднує в собі як квотний, так і ексцедентний типи перестрахування. За цим типом договору, перестраховувальник і страхувальник домовляються про покриття ризиків відповідно до двох рівнів. На одному рівні, встановлюється квота, яка показує максимальну суму, яку перестраховувальник погоджується покрити за конкретний ризик. На іншому рівні, встановлюється ексцедент, який показує максимальну суму, яку перестраховувальник погоджується покрити, якщо ризик перевищує встановлену квоту [14].

При пропорційних договорах страхові інтереси страховика та перестраховика збігаються, при непропорційних – страховик може домагатися певних результатів, а перестраховик – зазнати збитків. Переважно договори непропорційного перестрахування діють у зв'язку з подіями, а не ризиками, їх мета – захист страховика від великих збитків, від суміщення збитків, від подій катастрофічного характеру.

Договори непропорційного перестрахування – це тип договорів перестрахування, за яким перестраховик бере на себе частину або всі можливі збитки страховика в обмін на фіксовану премію.

Існує два види договорів непропорційного перестрахування: обмежене та необмежене. В обмеженому договорі перестраховик зобов'язується покрити страхові збитки страховика лише до певної суми, встановленої у договорі. У

необмеженому договорі перестраховик зобов'язується покрити всі страхові збитки страховика, незалежно від їх обсягу.

Таким чином, слід відмітити, що сьогодні існує багато різних форм і типів договорів перестраховання. Вони або охоплюють цілі страхові портфелі, або стосуються лише окремих ризиків, вони можуть передбачати розподіл усіх премій та збитків, або ж можуть покривати лише збитки, які перевищують певний поріг. Якими б не були відмінності між різними договорами, всі вони мають однакову кінцеву мету: договори перестраховання допомагають забезпечити захист капіталу, вони згладжують волатильність доходів страхового прибутку страхової компанії та захищають її баланс.

1.3 Історичний огляд та нормативно-правове забезпечення перестраховання

Одними з перших перестраховальних угод, згаданих в науковій літературі, були домовленості між морськими страховиками, які протягом тривалого часу не мали інформації про долю застрахованого ними вантажу, й іншими страховиками, які за певний відсоток винагороди були згодні відшкодувати весь можливий збиток від втрати застрахованого вантажу, або його частину. Тобто мова йде про праобразу сучасних договорів перестраховання, коли перед страховиками вантажів, які перевозились морем, виникала висока можливість настання небажаної страхової події та задля зменшення свого можливого збитку вони здійснювали повторне страхування вантажу. З часом виникали сприятливі умови для укладення договорів перестраховання не тільки в сфері морських вантажоперевезень, але й наприклад у сфері перестраховання вогняних ризиків. Одночасно з цим відбувався поступовий розвиток перестраховання й інших ризиків [6, с. 47].

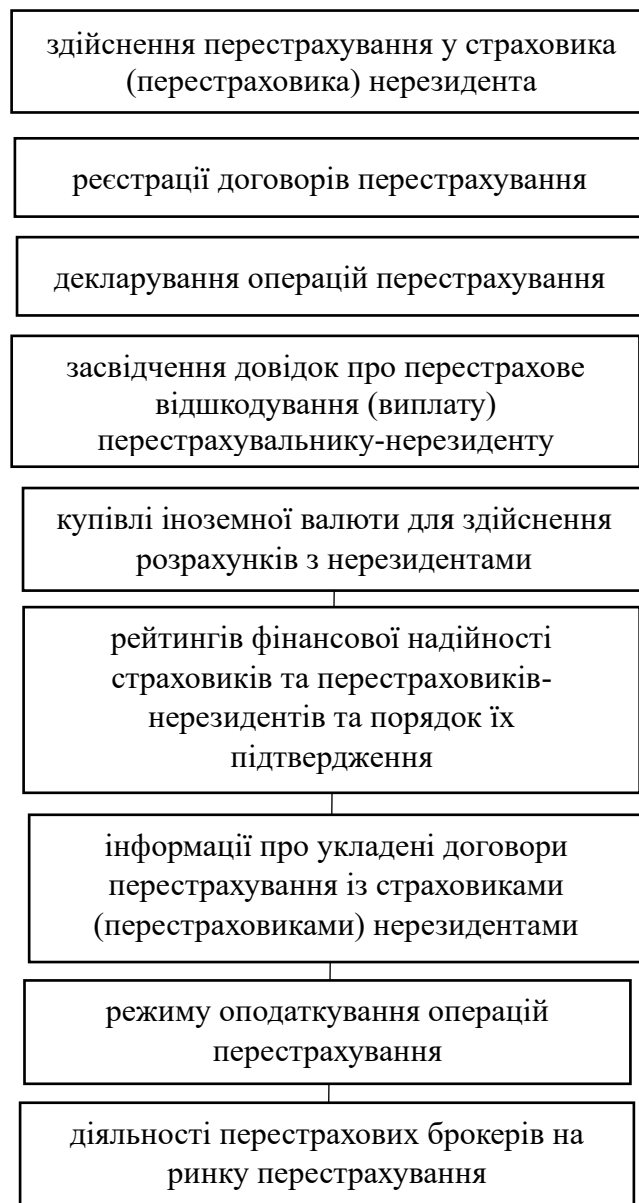
Значного розвитку перестраховання набуло у ХХ ст., коли відбулось не тільки практичне напрацювання нових засобів і методів укладення договорів перестраховання, але й посилення та широке розповсюдження державного регулювання перестраховання.

Особливості формування і розвитку ринку перестраховування в кожній державі обумовлене, в першу чергу, особливостями її економічного розвитку, звичаями, традиціями, правовими системами. У кожній країні існують свої власні закони, що стосуються перестраховування, включаючи закони, що стосуються забезпечення страхових послуг та закони, що регулюють діяльність перестраховувальників. Ці закони містять вимоги щодо резервування, забезпечення платоспроможності перестраховувальника, а також вимоги щодо збереження документації і дотримання стандартів фінансової звітності [12].

Державне регулювання перестраховування в Україні відбувається виключно в межах державного регулювання страхової діяльності, що є закономірним, дивлячись на позицію вітчизняного законодавця стосовно визнання перестраховування, як одного з видів страхової діяльності.

Формування вітчизняного ринку перестраховування розпочалося відразу із набуттям Україною незалежності і формування ринкової економіки. В травні 1993 р. було прийнято Декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування», яким і було започатковано державне регулювання ринку перестраховування. Зокрема, Декретом перестраховування було віднесено до окремого виду страхування, який підлягав обов'язковому ліцензуванню. У ст. 28 Декрету містилася норма, відносно обов'язкового перестраховування ризиків, переважно у перестраховиків-нерезидентів, у випадку взяття страховою компанією страхового зобов'язання в розмірі, який перевищує можливості його виконання за рахунок власних коштів. Ця норма законодавства стимулювала розвиток перестраховування зарубіжними компаніями, стримуючи фактично розвиток перестраховування резидентами. Пізніше, у березні 1996 р. законодавець прийняв Закон України «Про страхування» де вже було чітко викладено визначення «перестраховування» та перелічені конкретні випадки обов'язковості підписання договорів перестраховування [2].

В Україні операції перестраховування регулюються в наступних напрямках (рисунок 1.6).

Рисунок 1.6 Напрями регулювання перестраховання в Україні

Джерело: складено автором на основі [13]

Слід відмітити, що в сфері перестраховання відбувається постійне удосконалення законодавства. Так, заслуговують на увагу прийняті зміни в законодавстві, зокрема прийняття нової редакції Закону України «Про страхування», який вступить в дію 1 січня 2024 року. В ньому внесені зміни щодо вимог до ліцензування страховиків, оцінювання їх платоспроможності й ліквідності, управління ризиками, корпоративного управління, припинення діяльності страхової компанії і передавання страхового портфеля. Крім того, вперше в законодавстві України запроваджено механізм припинення діяльності

страхової компанії та передбачено можливість уведення тимчасової адміністрації задля захисту інтересів клієнтів.

Посилено вимоги до капіталізації, диверсифікації і розміщення резервів перестраховиків, досвіду роботи їх керівництва і персоналу у сфері перестраховування, що посилить безпеку виконання перестрахових зобов'язань за прийнятими у перестрахованні ризиками краще, ніж будь-які реєстраційні бюрократичні процедури.

Введення ліцензування перестраховальної діяльності надасть Національному банку України можливість створити базу даних страхових ризиків, які передаються перестраховикам. Ця база даних буде включати перестрахові платежі за окремими ризиками та страхові виплати по них, що дозволить визначити збитковість за конкретними операціями з перестраховування. Такий системний та детальний аналіз операцій з перестраховування дозволить державному регулятору удосконалити свої контрольні функції. Для страхового ринку це стане додатковою можливістю використання інформації для проведення андеррайтингу при укладанні договорів з перестраховування, а також для здійснення актуарних розрахунків, щоб визначити розміри тарифів з перестраховування.

У жовтні 2021 року НБУ затвердив Положення про перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, яким було визначено особливості укладання договорів перестраховування. Цим положенням укладання страховиками договорів перестраховування з страховиками нерезидентами дозволяється тоді, коли у страховика нерезидента на момент укладення договору перестраховування з перестраховиком нерезидентом рейтинг фінансової надійності не є нижчим рівню рейтингів за наступною класифікацією міжнародних рейтингових агентств [14]:

- A.M. Best – A(-);
- Moody's – A(30);
- Standard & Poor's – A(-);
- Fitch – A (-).

Рейтинги фінансової надійності страховиків нерезидентів підтверджується інформацією, яка має бути розміщена на офіційних сайтах цих міжнародних рейтингових агентств.

Укладання страховиками договорів перестрахування зі перестраховиками нерезидентами у випадку невідповідності їх рейтингу рівню рейтингів перелічених вище міжнародних рейтингових агентств, чи його відсутності дозволяється у таких випадках [14]:

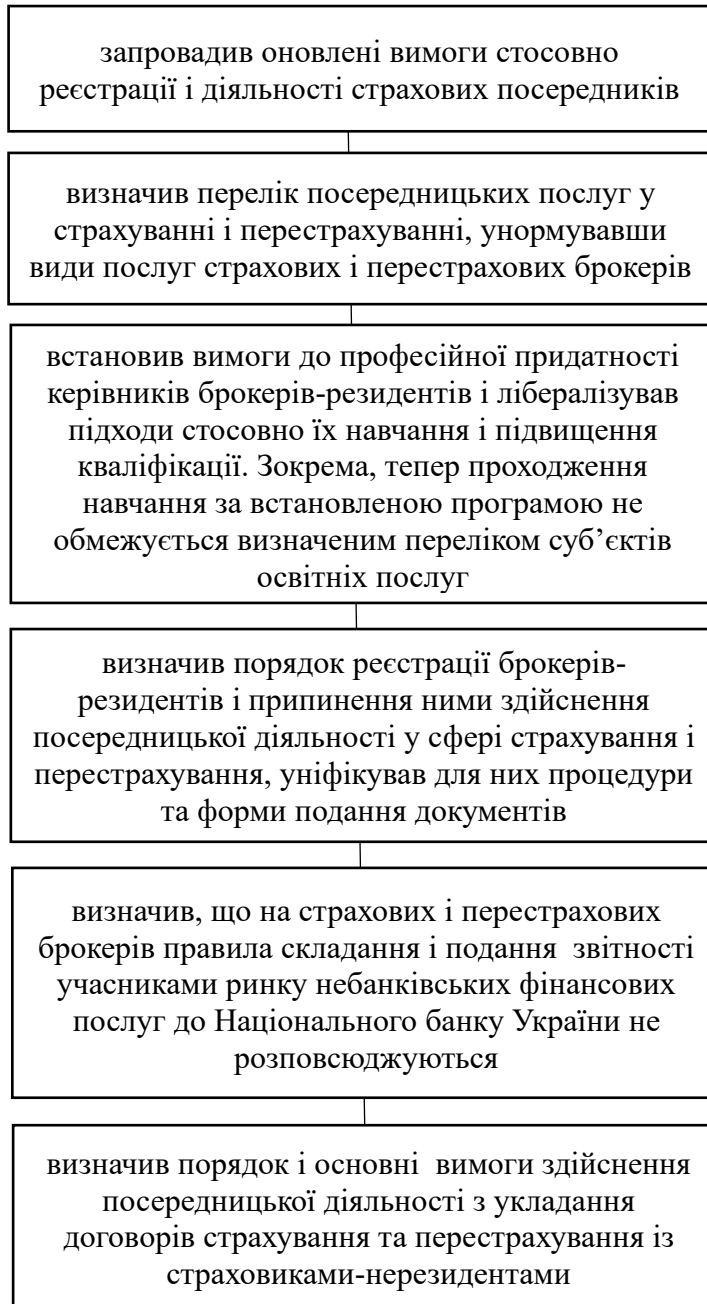
- у страховика (перестраховика) нерезидент є безперервний досвід здійснення страхової (перестрахової) діяльності не менше трьох років до дати підписання договору перестрахування;

- страховика (перестраховика) нерезидента зареєстровано в державі, страхове законодавство якої передбачає державний нагляд за страховою та перестраховою діяльністю.

Забороняється укладання договорів перестрахування зі страховиками (перестраховиками) нерезидентами, країна реєстрації/місцезнаходження яких визнана ВРУ країною-агресором (окупантом), або яка не виконує або неналежним чином виконує рекомендації міжурядових та міжнародних організацій, в сфері боротьби з легалізацією кримінальних доходів, їх відмиванням, фінансуванням розповсюдження зброї масового ураження або тероризму. Страховики (перестраховувальники) також можуть укладати договори перестрахування з участю страхових та перестрахових брокерів, які здійснюють посередницьку діяльність у сфері страхування.

Контроль за дотриманням вимог законодавства стосовно укладання договорів перестрахування здійснює НБУ, у якого відповідно до чинного законодавства є право вимагати від страховиків та перестраховувальників необхідно інформацію, документацію, письмові пояснення з питань їх діяльності стосовно перестрахування, а ті, відповідно, на ці вимоги НБУ зобов'язані надавати усю необхідну інформацію, документи і письмові пояснення в установленій термін [14].

Крім того НБУ було здійснено наступні заходи щодо контролю за перестрахованням (рисунок 1.7).

Рисунок 1.7 Контрольні заходи НБУ

Джерело: складено автором на основі даних [14]

Разом з тим, вимоги стосовно проведення брокерами-нерезидентами посередницької діяльності за заявницьким принципом змін не зазнали.

В 2023 році НБУ оновив вимоги стосовно діяльності посередників на ринку страхування. Постановою Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 18» № 7, яка набрала

чинності у лютому 2023 року, Національний банк розширив для страхових компаній можливості щодо сплати страхових платежів за договорами перестраховання, які були укладені з перестраховиками-нерезидентами та уточнив вимоги до проведення цих операцій. Зокрема, з лютого 2023 року страховики, перестрахові та страхові брокери можуть проводити платежі за договорами пеерстраховання без обмежень за часом укладання цих договорів [15].

Для спрощення процедури здійснення платежів з перестраховання за межі України НБУ створив Перелік страховиків і встановив порядок ухвалення рішення стосовно включення і виключення страховика до цього переліку (вилучення з переліку), та підстави для залишення їх звернення без розгляду.

Крім того, НБУ скасував вимогу щодо необхідності надання страховиком банку, який його обслуговує індивідуального рішення НБУ відносно дозволу на здійснення валютних операцій за існуючими договорами перестраховання з перестраховиками-нерезидентами.

Перелік формується Національним банком України на його офіційній веб-сторінці у розділі «Нагляд за ринком небанківських фінансових послуг». Для того, щоб включити до Переліку страховиків, потрібно до НБУ надіслати звернення. Занесення страховиків до переліку НБУ буде відбуватиметься при умові дотримання ними наступних вимог:

- відсутності протягом року до моменту подання звернення і протягом періоду знаходження в Переліку страховиків заходів впливу застосованих до страховика за порушення вимог чинного законодавства яке регулює фінансовий моніторинг у сфері реалізації економічних та інших спеціальних санкцій;

- відповідності вимогам стосовно прозорості структури власності страховика, дотримання ним встановлених нормативів ліквідності, ризиковості операцій, достатності капіталу, дотримання вимог стосовно ділової репутації страховика [15].

Висновки до розділу 1

В результаті дослідження теоретичних аспектів поняття перестраховування було зроблено наступні висновки:

1. Сутністю перестраховування є система розподілу ризиків між страховиками, де прямий страховик, здійснюючи первинне страхування, приймає на себе ризик від страхувальника у повному обсязі. Перестраховування дає можливість страховим компаніям зменшити свої фінансові ризики, що пов'язані з погашенням збитків від страхових випадків, тим самим дозволяючи їм пропонувати більш вигідні та ризиковані страхові продукти. Функціями перестраховування є захист страхувальника, який передав ризик; забезпечення майнових інтересів інших страхувальників компанії; формування портфеля, здатного забезпечити фінансову стійкість і рентабельність фірми-страхувальника; забезпечення підтримки сприятливої репутації страховика як компанії, що виконує свої фінансові зобов'язання та утримання постійних страхувальників і залучення нових клієнтів.

2. У роботі було виділено такі форми перестраховування:

– кількісне перестраховування, де один страховий ризик ділиться на частини та якісне перестраховування, в якому страховик розширює операції, а ризики перестраховування передаються вже перестраховальникам;

– факультативне перестраховування, яке проводиться індивідуально з будь-якими зобов'язання перед страховиком та облігаторне перестраховування, яке є договірним та укладається на невизначений час;

– активне перестраховування, тобто прийняття іноземних ризиків для покриття або продажу страхових гарантій та пасивне перестраховування, в якому власні ризики передаються закордонним перестраховикам або купуються страхові гарантії;

– пропорційне перестраховування, де страхова премія, і відповідальність пропорційно розподіляються між перестраховальником і перестраховиком та непропорційне перестраховування, де між суб'єктами поділяються лише збитки в залежності від їх величини.

Також було виділено три типи договорів перестраховування: факультативний договір, який передбачає можливість вибору перестраховиком окремих страхових

ризиків для перестраховування, облігаторний договір при якому страховик має обов'язок перестрахувати певну частину своїх ризиків з іншим перестраховальником та факультативно-облігаторний договір, в якому страховик вільний у виборі ризику та його розміру, який він може передати перестраховику, а перестраховик зобов'язується прийняти ці ризики на попередньо узгоджених умовах.

3. Обґрунтовано, що контроль за дотриманням вимог законодавства стосовно укладання договорів перестраховування здійснює НБУ, а державне регулювання перестраховування в Україні відбувається виключно в межах державного регулювання страхової діяльності. В Україні є нормативно-правове регулювання операцій перестраховування, а в сфері перестраховування відбувається постійне вдосконалення законодавства. В жовтні 2021 року НБУ затвердив Положення про перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, в якому зазначено, що рейтинг фінансової надійності перестраховика-нерезидента, з яким укладається договір перестраховування, повинен відповідати рівню не нижче ніж A3 (Moody's), A- (Standard & Poor's), A- (Fitch), A- (A.M. Best).

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз страхового ринку в Україні

Страховання є необхідною складовою економіки будь-якої країни і Україна не є винятком, тому розвиток страхового ринку є важливою складовою її соціально-економічного розвитку. В Україні страхування активно розвивається і сприяє підвищенню свідомості населення про необхідність страхування, створенню нових робочих місць, розвитку інвестиційної сфери, та підвищенню загального соціального захисту населення. Компенсуючи збитки та переадресовуючи державні відшкодування на страхові виплати з коштів бюджету страхування може зменшити навантаження на державний бюджет. В цілому ефективна робота страхового ринку залежить від факторів, як-от достатній рівень конкуренції, розвинена інфраструктура страхування, належне правове регулювання та управління ризиками. Всі ці фактори є важливими для розвитку страхового ринку в Україні та досягнення максимальної ефективності його роботи.

Страховий ринок в Україні складається із страхових компанії “Life” і страхових компанії “non-Life”, де СК “Life” – страхові компанії, які займаються страхуванням життя, страхування здоров'я та страхування пенсійного забезпечення. Такі страхові компанії пропонують різні продукти, які допомагають захистити фінансову безпеку клієнтів у випадку непередбачуваних подій, таких як травми, хвороби або смерть, а СК “non-Life” здійснюють страхування видів інших, ніж страхування життя і включають в себе страхування майна, страхування відповідальності, автострахування, страхування вантажів та інші види страхування. Ці страхові компанії допомагають захистити фінансові інтереси клієнтів у випадку непередбачуваних подій, таких як пожежі, крадіжки, дорожньо-транспортні пригоди та інші [20].

У таблиці 2.1 наведено дані щодо кількості страхових компаній впродовж останніх 7 років (з 2016 по 2022 рік).

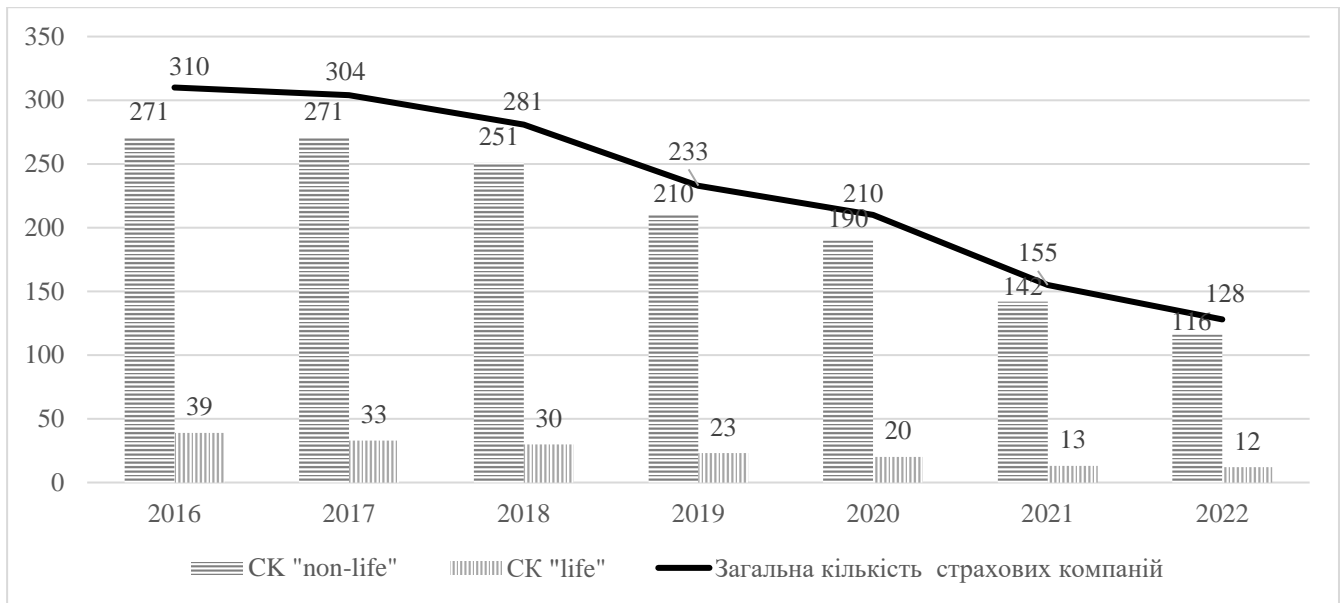
Таблиця 2.1 Кількість страхових компаній в Україні за 2016-2022 роки

Страхові компанії	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
СК "non-Life"	271	271	251	210	190	142	116
СК "Life"	39	33	30	23	20	13	12
Всього	310	304	281	233	210	155	128

Джерело: розраховано автором на основі даних [21]

За даними табл. 2.1 видно, що загальна кількість страхових компаній на страховому ринку України зменшилась з 310 у 2016 році до 128 у 2022 році. Це свідчить про процес консолідації ринку та зменшення конкуренції між страховими компаніями. Зокрема, кількість страхових компаній non-life зменшилась з 271 у 2016 році до 116 у 2022 році, тобто майже на 43%. У той же час, кількість страхових компаній life зменшилась з 39 у 2016 році до 12 у 2022 році, тобто на 31%. Така динаміка пов'язана зі зміною умов ведення страхової діяльності, які запроваджувалися протягом останніх років, а також це є наслідком економічних та соціальних змін, які відбувалися в Україні за цей період.

Розглянемо графічно динаміку кількості страхових компаній на ринку України протягом 2016-2022 рр. на рисунку 2.1. За цей період загальна кількість страхових компаній зменшилась на 182 компанії або на 41,3% . За словами Національного Банку України основною причиною виходу страхових компаній з ринку є недотримання та невиконання нормативних вимог, а також анулювання ліцензій Нацбанком. Найбільший спад відбувся з 2020 по 2021 рік, коли кількість страхових компаній зменшилась на 26,2%. Також у 2022 році у учасників фінансового небанківського сектору виникли складнощі із подачею звітностей за 2021 рік через повномасштабне вторгнення росії на територію України , тому станом на травень 2022 року 2% страховиків від загальної кількості не подали звітності у повному обсязі, 11% взагалі не надали звітність і 6% вилучено Реєстру після звітного періоду [22].

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості страхових компаній на страховому ринку України за 2016-2022 рр., од.

Джерело: розраховано автором на основі даних [21]

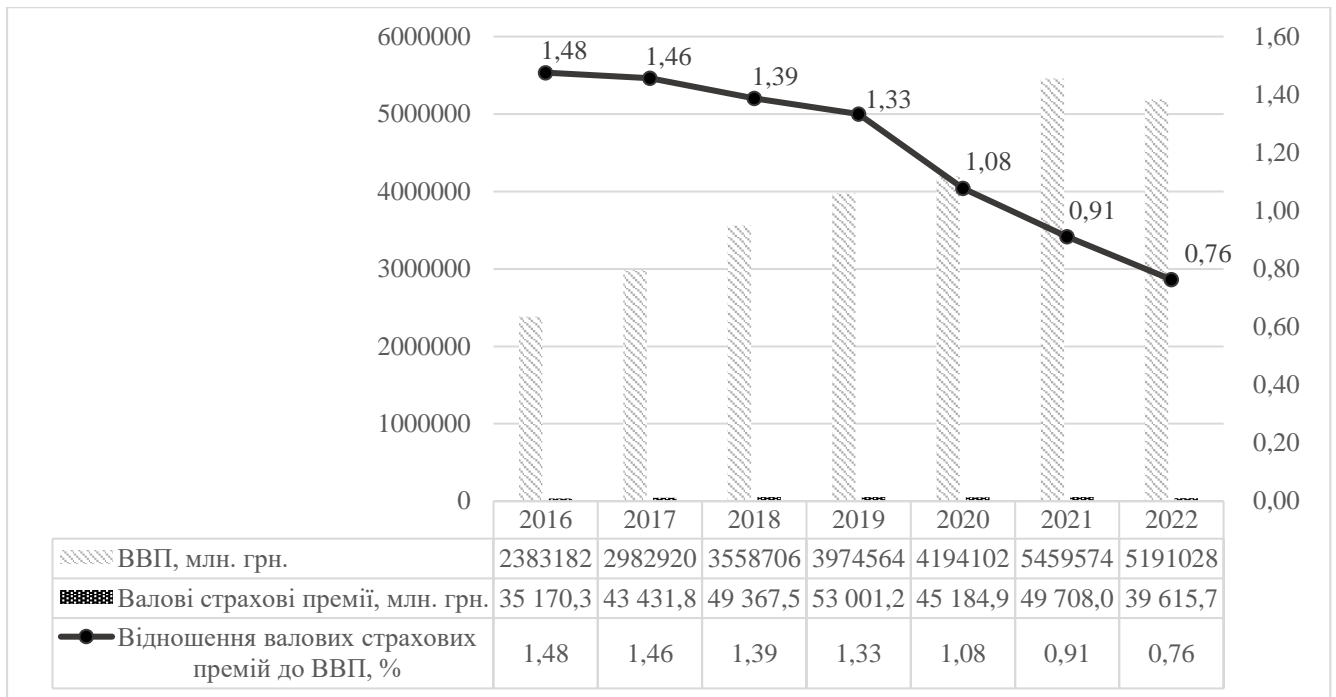
Проте частка СК “non-Life” у загальній кількості страхових компаній впродовж досліджуваного періоду збільшилась на 3,21% з 2016 року, але частка страхових компаній, які займаються страхуванням життя мала тенденцію до зменшення і скоротилась на 3,2% у період з 2016-2022 років (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 Частка страхових компаній “Life” та “Non-life” у загальній кількості за 2016-2022 рр.,%

Страхові компанії	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
СК "non-life"	87,42	89,14	89,32	90,13	90,48	91,61	90,63
СК "life"	12,58	10,86	10,68	9,87	9,52	8,39	9,38

Джерело: складено автором на основі даних [21]

Страховання є не тільки інструментом захисту від ризиків, але й ефективним засобом стимулювання економічного розвитку та збільшення виробництва. Зокрема, страхування може зменшувати ризики втрати майна чи здоров'я, що може знижувати фінансовий тиск на окремі особи та підприємства та збільшувати їх здатність до ризику і інвестування, а недостатня захищеність від ризиків може обмежувати потенційні доходи підприємств і громадян. Тому доцільно проаналізувати динаміку відношення валових страхових премій до ВВП з 2016 по 2022 рік (рисунок 2.2).

Рисунок 2.2 Динаміка відношення валових страхових премій до ВВП за 2016-2022 роки, %

Джерело: Складено автором на основі даних [21, 23]

Показник “Insurance Spending” – це економічний показник, який вимірює відсоток ВВП країни або загальних витрат, які виділяються на страхування. Високе значення цього показника може свідчити про те, що населення довіряє страховим компаніям і готове витратити значну частину своїх доходів на захист від ризиків, але високі витрати на страхування також можуть означати високий рівень ризику або нестабільність в економіці країни. І навпаки, низьке значення показника Insurance Spending може означати, що рівень страхових послуг у країні недостатній або ж довіра до страхових компаній має низький рівень, але низькі витрати на страхування також можуть вказувати на відсутність ризиків або економічну стабільність у країні.

Тож, проаналізувавши показник “Insurance spending” в Україні за 2016-2022 роки цей показник варіювався від 0,76% у 2022 році, що стало найменшим показником в умовах спаду ВВП та валових страхових премій до найбільшого значення в 1,48% у 2016 році. Проте також було проаналізоване значення показника Insurance Spending в OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), або ж Організація економічного співробітництва та розвитку, в яку

входить 37 розвинених країн світу, більшість з яких має громадян з високим доходом і високим індексом людського розвитку і значення показника протягом 2016-2021 років варіювалися від 8,74% у 2016 році до 9,44% у 2020 році [24]. Таким чином можна зробити висновок, що Україна має відносно низький рівень витрат на страхування порівняно з розвиненими країнами ОЕСР, що вказує на проблеми у розвитку страхового сектору, зокрема його регулюванні, а також на політичну та економічну нестабільність, включаючи високі темпи інфляції та коливання валют.

Рівень страхових виплат, який визначається як співвідношення валових страхових виплат до валових страхових премій, є одним з показників ефективності страхового ринку та характеризує відношення між виплатами, які здійснюються страховою компанією, та внесками, які отримує від своїх клієнтів у вигляді страхових премій за певний період часу. Цей показник є важливим, оскільки він допомагає оцінити ризики та визначити, чи вистачає страхових премій для покриття витрат на страхування та отримання прибутку. Протягом розглянутого періоду рівень страхових виплат мав тенденцію до зростання і за 5 років зріс на 11% у 2021 році (таблиця 2.3), проте, у 2022 році як валові страхові премії, так і валові страхові виплати скоротилися на 20,3% та 27,6% відповідно, що спричинено повномасштабним вторгненням росії в Україну і як наслідок спадом економічної активності на страховому ринку.

Таблиця 2.3 Динаміка рівня страхових виплат 2016-2022 рр.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Валові страхові премії, млн. грн.	35 170,3	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45 184,9	49 708,0	39 615,7
Валові страхові виплати, млн. грн.	8 839,5	10 536,8	12 863,4	14 338,3	14 853,6	17 958,3	13 001,4
Рівень страхових виплат, %	25,1	24,3	26,1	27,1	32,9	36,1	32,8

Джерело: складено автором на основі даних [21]

Для більш глибокого аналізу діяльності страхового ринку варто також дослідити загальну динаміку основних показників (таблиця 2.4). Кількість

укладених договорів страхування є одним з важливих показників стану страхового ринку країни, який відображає рівень захищеності населення від непередбачуваних ризиків та є одним з основних факторів, що визначають розвиток страхового сектору. Сформовані страхові резерви є також одним з ключових показників фінансової стійкості страхових компаній і відображають фінансову здатність страхових компаній забезпечувати виплати за страховими випадками та загальний рівень ризиків, які вони беруть на себе. Так само активи страховиків вказують на загальний рівень інвестиційної діяльності страхових компаній та їх здатність до управління ризиками.

Таблиця 2.4 Динаміка показників діяльності страхового ринку України 2016-2022 рр.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість страхових компаній, од., з них:	310,0	304,0	281,0	233,0	210,0	155,0	128,0
СК "Life"	271,0	271,0	251,0	210,0	190,0	142,0	116,0
СК "non-Life"	39,0	33,0	30,0	23,0	20,0	13,0	12,0
Кількість укладених договорів страхування, за період, тис. од.	179 471,2	185 482,9	201 077,5	196 923,7	120 576,5	131 561,9	88 102,0
Валові страхові премії, млн. грн.	35 170,3	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45 184,9	49 708,0	39 615,7
Чисті страхові премії, млн. грн.	26 463,80	28 494,40	34 424,30	39 586,00	40 350,2	45 987,3	38 550,7
Сформовані страхові резерви	20 936,70	22 864,40	26 975,60	29 558,80	34 192,1	36 555,7	41 055,0
Активи по балансу	56 075,60	57 381,00	63 493,30	63 866,80	64 925,2	64 209,2	70 338,1

Джерело: складено автором на основі даних [21]

З 2016 по 2020 рік бачимо загальну тенденцію до зростання показників, таким чином за 4 роки, починаючи з 2016 року:

- кількість укладених договорів страхування зросла на 17 452,5 млн. грн.;

- валові страхові премії збільшились на 10 014,6 млн. грн.;
- чисті страхові премії мали приріст у розмірі 13 886,4 млн. грн.;

При цьому сформовані страхові резерви (зріст на 20 118,3 млн.грн.) та активи по балансу (на 14 262,5 млн. грн.) стабільно підвищувались протягом всього досліджуваного періоду. Сформовані страхові резерви - це кошти, які страхова компанія відкладає на випадок сплати відшкодування за страхові випадки [25]. Якщо страхова компанія формує достатньо великі страхові резерви, це означає, що вона готова до виплати страхових відшкодувань, і її фінансова стійкість не потрапить під загрозу. А активи по балансу страховиків є сукупністю всіх коштів, які належать страховій компанії, включаючи грошові кошти, інвестиції, нерухомість та інше майно. Тому зростання сформованих страхових резервів та активів по балансу страховиків свідчать про фінансову стійкість і надійність страхових компаній, тобто вони в змозі задовольняти свої зобов'язання перед страхувальниками в разі настання страхового випадку.

Тим не менш, співвідношення динаміки страхових премій і страхових резервів є також одним із важливих показників фінансової стабільності страхової компанії (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 Відношення між зміною страхових премій та страхових резервів

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Сформовані страхові резерви, млн. грн.	20 936,7	22 864,4	26 975,6	29 558,8	34 192,1	36 555,7	41 055,0
Валові страхові премії, млн. грн.	35 170,3	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45 184,9	49 708,0	39 615,7
Співвідношення страхових резервів і валових страхових премій, %	59,5	52,6	54,6	55,8	75,7	73,5	103,6

Джерело: складено автором на основі даних [21]

Якщо страхові премії зростають швидше, ніж страхові резерви, це може означати, що компанії надто “агресивно” збирає премії і, як наслідок, вони можуть зіткнутися з проблемами виплат збитків в майбутньому. З іншого боку, якщо

страхові резерви зростають швидше, ніж страхові премії може означати, що страховики збирають недостатньо премій для покриття своїх зобов'язань і можуть потребувати додаткового капіталу для фінансування своїх операцій. За даними табл. 2.5 співвідношення страхових резервів і валових страхових премій знижувалося з 2016 року до 2020 рік, що може вказувати на те, що страхові компанії не могли забезпечити достатньої кількості резервів для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами. Однак, у 2021 році показник значно зріс і склав 73,5%, а в 2022 році навіть перевищив 100%, і можна зробити висновки, що страхові компанії укладали більше договорів страхування, ніж вони мали зобов'язань перед своїми клієнтами.

Обсяг страхування фізичних осіб означає загальну кількість страхових ризиків, які застраховані від певних ризиків. Це може включати, наприклад, страхування автомобілів, страхування житла, страхування медичних послуг, страхування життя тощо.

Рисунок 2.3 Тенденція зміни обсягу страхових виплат та платежів у сфері страхування фізичних осіб у 2016-2022 роках, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі даних [21]

На рисунку 2.3 складена динаміка зміни обсягу страхових виплат та платежів у сфері страхування фізичних осіб у 2016-2022 роках. Валові страхові премії від страхувальників-фізичних осіб зростали з 13,220 млн у 2016 році до 27,912 млн у 2021 році, але знизилися до 24,590,90 млн у 2022 році. У той же час, валові страхові

виплати страхувальникам-фізичним особам зросли з 3,796,9 млн у 2016 році до 8,919,7 млн у 2021 році, але також зменшилися до 7,028,4 млн у 2022 році. У 2021 році обидва показники, тобто валові страхові премії та виплати страхувальникам-фізичним особам, збільшилися порівняно з попереднім роком. На це вплинуло збільшення кількості страхових випадків, а також збільшення вартості страхових виплат за кожен випадок через пандемію COVID-19, де був зріст кількості страхових випадків, пов'язаних зі здоров'ям.

2.2 Аналіз ринку перестраховування в Україні

Стан фінансового сектору та страхового ринку є ключовими факторами успішного економічного зростання та розвитку в країні. В більшості розвинених країн та Україні ринок банківських послуг займає перше місце за розмірами активів, а друге – ринок страхування [26]. Страхування та перестраховування – це дві взаємопов'язані та споріднені сфери страхової діяльності, оскільки страхові компанії покладаються на перестраховування з метою зменшення ризиків пов'язаних із виплатою претензій у разі настання страхового ризику, тому їхній зв'язок має велике значення для забезпечення стабільності страхової галузі в цілому.

Значна частина українських перестрахових компаній є філіями іноземних компаній, що дозволяє українським страховим компаніям передавати ризики на зовнішні ринки. Крім того, українські страхові компанії активно співпрацюють з міжнародними перестраховими брокерами та перестраховиками для забезпечення надійності та стійкості своїх страхових портфелів.

Варто також проаналізувати динаміку обсягів валових страхових премій та премій, які були сплачені на перестраховування в Україні за останні сім років (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 Динаміка перестрахових премій за вихідним перестраховуванням в Україні за 2016-2022 рік, млн. грн.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг валових страхових премій, млн. грн.	35 170,3	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45 184,9	48 894,0	39 616,0
Обсяг премій, сплачених на перестраховання, млн. грн.	12 668,7	18 333,6	17 940,7	16 713,4	8 487,4	8 754,9	4 169,0
Частка перестраховальних премій у валових преміях, %	36	42,2	36,3	31,5	18,8	17,9	10,5

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [21]

Для досягнення більш детального розуміння даних також проведено розрахунок темпів приросту для кожного з років, з метою підведення більш чітких підсумків динаміки (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 Темпи приросту перестрахових премій за вихідним перестрахованням в Україні за 2016-2022 рік, %

Показники	Темп приросту, %					
	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Обсяг валових страхових премій	23,49	13,67	7,36	-14,75	8,21	-18,98
Обсяг премій, сплачених на перестраховання	44,72	-2,14	-6,84	-49,22	3,15	-52,38
Частка перестраховальних премій у валових преміях	17,19	-13,91	-13,23	-40,43	-4,67	-41,23

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [21]

За даними таблиці 2.6 можна зробити висновок, що в Україні відбувалися досить значні коливання показників за останні сім років, оскільки вони зазнавала значних змін з року в рік. Темп приросту загального обсягу валових страхових премій в Україні знижувався з 2016-2017 років і впав до негативних значень в 2019-2020 роках з 23,49% до 13,67% , але показав зростання в 2020-2021 році до 8,21%,

а у 2021-2022 році знову відбулося падіння на 18,98%. Темп росту обсягу премій, сплачених на перестраховування, також зменшувався з 2016-2017 року, зі значним падінням в 2019-2020 роках у 14,75% і 2021-2022 році на 18,98%, однак, в 2020-2021 році спостерігалось зростання на 8,21%.

Також частка перестраховувальних премій у валових преміях знижувалася з 2016-2017 року і значно впала на 40,43% в 2019-2020 роках. У 2020-2021 році відбулося подальше зниження на 4,67%, але в 2021-2022 році частка знову впала 41,23%. Темп приросту перестрахових премій за вихідним перестраховуванням в Україні також відображає загальну тенденцію зниження, проте, варто більш детально розглянути кожен з показників розглядаючи події на ринку України та світі для кожного з років.

Загалом виходячи з даних в таблиці 2.6 з 2016 по 2019 рік спостерігається позитивна тенденція значення валових страхових премій і помірний розвиток страхового ринку України. З 2016 року обсяг валових премій зростає з 35 170 млн.грн. до 43 431 млн. грн. у 2017 році, протягом 2017-2018 рр. збільшився до 49 367,50 млн. грн., далі з 2018 року зростає до 53 001 млн. грн. і набуває найбільшого значення за досліджуваний період. В цей час відбувалася помірна стабілізація після політичної нестабільності та економічної кризи в 2014-2015 роках, тому населення та фінансовий сектор продовжували вести свою діяльність, що стимулювало підвищення попиту на страхові послуги. Також за дані 4 роки страхові компанії почали активно розвиватися та розширюватися, зростала й їхня конкурентоспроможність, тому спостерігалось збільшення обсягу наданих страхових послуг в різних галузях.

З 2020 року обсяг валових страхових премій зазнають спадної динаміки. Таким чином з 2019 року по 2020 страхові премії зменшились на 7 816 млн. грн. до 25 184 млн. грн., що було спричинено впливом пандемії COVID-19 на глобальну економіку та її активності. Пандемія збільшила ризики страхових випадків пов'язаних із захворюванням на коронавірус, де виплати від страхових компанії могли досягати великих розмірів, а економічна нестабільність і низький споживчий попит зробили необхідним скорочення обсягів страхового покриття. Наприклад,

були впроваджені суворі правила щодо обмеження пересування, тому авіаційне страхування та перестраховування зазнало великих збитків. Також криза призвела до зростання тарифів перестраховальних програм на 25-30%, а це дало наслідки у вигляді складнощів переговорів з перестраховиками і в 2021 році. В свою чергу, зменшився попит на страхування майна, оскільки в кризовий період люди не мали потреби та бажання витратити кошти на додаткові витрати. Проте були і позитивні наслідки впливу COVID-19 на ринок страхування. Таким чином почався активний розвиток іншуртех, наприклад, онлайн-страхування. Його стимулом було небажання як працівників виходу на роботу офлайн, так і клієнтів, що пов'язане зі страхом отримати захворювання. Тому можна сказати, що пандемія дала поштовх для пошуку нових шляхів і способів обслуговування задля залучення нових клієнтів [27].

Вже в 2021 році спостерігалось зростання обсягу валових страхових премій на 3 709 млн. грн. до 48 894 млн. грн. Простежується певна стабільність на ринку, із збільшенням ризиків було зростання обсягів перестраховування, а впровадження цифрових технологій зумовили появу більш ефективних та безпечних процесів оформлення та обслуговування страхових полісів.

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року росії в Україну ринок український страховий ринок зазнав великих втрат через неможливість перестраховування за кордоном. НБУ став запроваджувати обмеження, які зумовлювали обмеження витоку грошей, зокрема готівки, за кордон, а також на переказ коштів на іноземні рахунки, аби зменшити витік капіталу та захистити національну валюту України. Тому перестрахові премії неможливо було сплатити за кордон. До того ж, Україна з кінця 2002 по лютий 2004 року перебувала у чорному списку FATF (Financial Action Task Force)[28], яка є міжнародною групою з протидії відмиванню брудних грошей, метою якої є впровадження на міжнародному рівні заходів, що протидіють незаконному відмиванню грошей, а причиною стали шахрайські операції саме через перестраховування [29]. Через це НБУ також боявся, що ця схема може знову повторитися, тому такі обмеження були більш ніж логічними. Проте деякі іноземні компанії не мали бажання вкладати

договори перестраховання без гарантії оплати, а продовження дії договорів були неможливими. Тому фінансовий сектор зазнав негативному впливу, оскільки страхові компанії мали тримати ризики на собі без зовнішньої підтримки. Вже в грудні 2022 року НБУ пом'якшив валютні обмеження та збільшив можливості страховиків сплачувати перестраховання за кордоном. Постанова Правління НБУ від 9 грудня 2022 року № 242 "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18" набула чинності з 13 грудня 2022 року [30]. Було встановлено чіткі вимоги щодо здійснення операцій, що дало можливість дотримувати зобов'язання страховиків перед міжнародними компаніями, які виникли з травня 2022 року [31]. Це стало одним з ключових чинників для збереження безперервності страхового ринку країни, а вимоги дозволили запобігти відпливу капіталу та захистити валютні резерви України. Загалом за 2022 рік кількість небанківських фінансових установ скоротилася на 422 компанії, з них 27 страхових компаній. Таким чином, в 2022 році загальний розмір валових страхових премій знизився на 9 278 млн. грн. з 48 894 млн. грн. до 39 616 млн.грн. і посягає друге місце за мінімальними розмірами страхових премій після 2016 року, а обсяг премій сплачених на перестраховання зменшився в 2,1 рази до 4 169 млн.грн.

Загальна тенденція вказує на те, що частка премій з перестраховання в загальному обсязі премій за останні роки знизилася. Надані дані в таблиці 2.3 показують, що премії за перестраховання як відсоток від загальних премій почали знижуватися після піку в 2017 році в 42,21%. Частка перестраховувальних премій у загальних валових преміях зменшувалась з 36,34% до 17,91% щороку з 2018 по 2021 рік, а у 2022 році становить 10,52%, що є найнижчим показником за останні кілька років.

Таблиця 2.8 Динаміка вихідного перестраховання в Україні за 2016-2021 рр., млн. грн.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021

Продовження таблиці 2.8

Сплачені премії на перестраховування, у тому числі:	12 668,7	18 333,6	17 940,7	16 713,4	8 487,4	8 754,9
перестраховикам-резидентам	8 706,4	14 937,4	14 943,2	13 415,2	4 834,8	4 953,7
перестраховикам-нерезидентам	3 962,3	3 396,2	2 997,5	3 298,2	3 652,6	3 801,2
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	1 233,2	1 208,2	2 459,0	2 508,2	1 467,3	1 578,9
перестраховиками-резидентами	278,5	280	430,8	297,8	395,1	420,7
перестраховиками-нерезидентами	954,7	928,2	2 028,2	2 210,4	1 072,2	1 158,2
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів	40,1	46,1	48,4	56,8	58,7	59,8
Виплати, компенсовані перестраховувальникам-нерезидентам	14,2	13,8	44,4	8,9	38,5	39,1

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних [21]

Характеризуючи обсяги вихідного перестраховування в Україні за 2016-2021 (таблиця 2.8) роки можна зробити висновки, що премії сплачені перестраховикам мали нестабільну динаміку. Так з 2016 по 2018 рік сплачені премії перестраховикам-резидентам виросли на 6 236,8 млн.грн, і при цьому премії, виплачені перестраховикам-нерезидентам зменшились 970,8 млн.грн. З 2019 року вже спостерігається спадна динаміка, оскільки премії сплачені перестраховикам-резидентам зменшились на 8 461,5 млн. грн. до 4 953,7 млн. грн. у 2021 році, а перестраховики-нерезиденти навпаки отримали на 803,7 млн. грн. більше порівняно з 2018 роком. Виплати, компенсовані перестраховиками-резидентами

збільшились в 1,5 рази з 2016 по 2018 рік до 430,8 млн. грн., що стало найбільшим показником за досліджуваний період, але у 2018-2019 роках спостережується повільний спад виплат перестраховиками-резидентами, після чого показник знову стабілізувався до 420,7 млн.грн. у 2021 році. Виплати, компенсовані перестраховиками-нерезидентами мали схожу тенденцію і у 2018-2019 роках набули найвищих значень у 2 028,2 млн. грн. та 2 210,4 млн. грн. Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів стабільно збільшувались з 40,1 млн. грн. у 2016 році до 59,8 млн. грн.у 2021 році, тобто на 19,7 млн. грн. або на 49,13%.

Таблиця 2.9 Взаємозв'язок вихідного перестраховання України та валових страхових премій за 2016-2021 рр., %

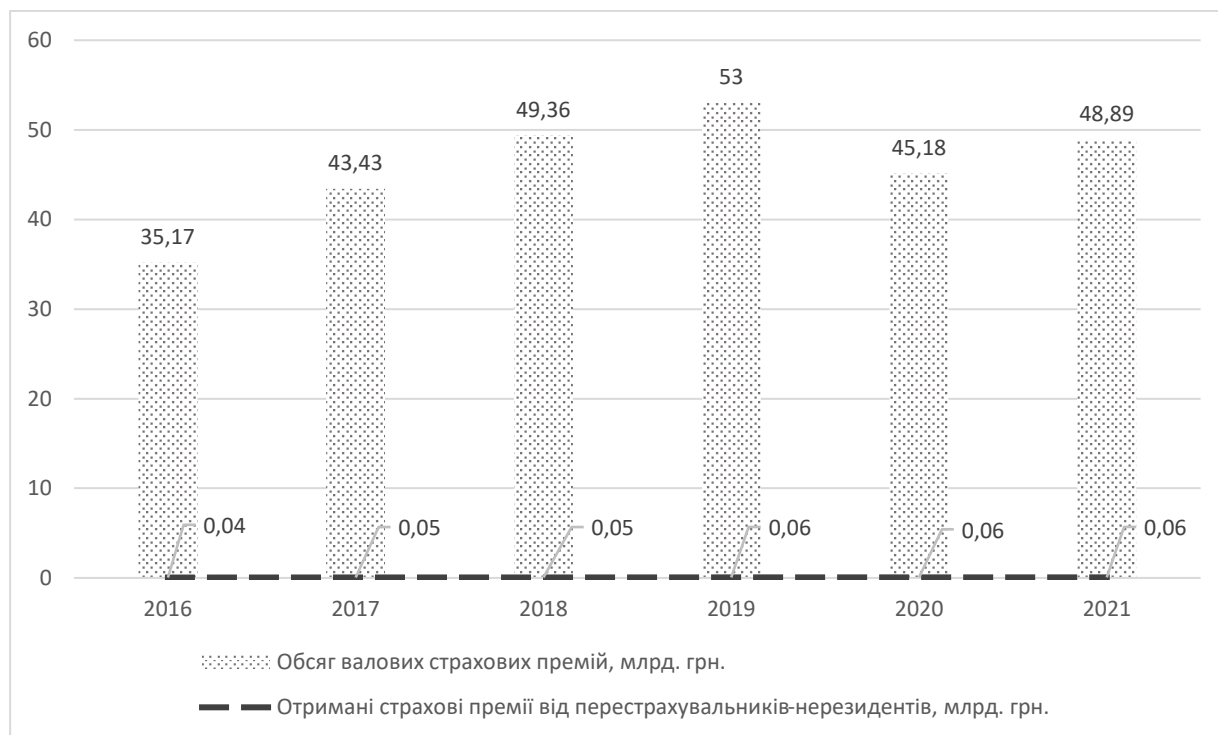
Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Частка вихідного перестраховання у валових страхових преміях:	36,02	42,21	36,34	31,53	18,78	17,91	10,52
перестраховикам-резидентам	68,72	81,48	83,29	80,27	56,96	56,58	75,77
перестраховикам-нерезидентам	31,28	18,52	16,71	19,73	43,04	43,42	24,23

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних [32]

Аналізуючи таблицю 2.9 можна побачити, що загальна кількість вихідного перестраховання в Україні зменшується з кожним роком, з 36,02% в 2016 році до 10,52% в 2021 році, а найбільший спад у частці вихідного перестраховання відбувся у 2020 та 2021 роках, коли частка зменшилась до 18,78% та 17,91% відповідно, це у свою чергу було спричинено економічним спадом у всьому світі під час COVID-19.

Протягом розглянутого періоду частка вихідного перестраховання, що припадає на резидентів, стабільно вища за частку, що припадає на нерезидентів. Частка перестраховання резидентів коливалась від 68,72% до 83,29%, тоді як частка нерезидентів змінювалась від 16,71% до 43,42%. Велика частка резидентних перестраховиків в загальному обсязі є позитивною тенденцією, оскільки це свідчить про їх активність на ринку та зростання кількості місцевих страхових компаній, а також сприяє збільшенню захищеності українського ринку

страхування, зниженню ризиків для страхових компаній в разі страхових випадків і зменшує можливість відтоку капіталу. Проте окрім якісних змін на внутрішньому ринку це може свідчити про недостатньо розвинений зовнішній ринок перестраховування в Україні.

Рисунок 2.4 Динаміка отриманих страхових премій від перестраховальників-нерезидентів України за 2016-2021 рр., млрд.грн.

Джерело: розраховано автором на основі даних [21]

Спираючись на рисунок 2.4 можна стверджувати, що значення отриманих страхових премій від перестраховальників-нерезидентів є незначними порівняно з валовими страховими преміями. Значення цього показника збільшувалося незначно протягом розглянутого періоду: у 2016 році отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів становили 0,04 млн. грн, а в 2021 році - 0,06 млн. грн. За розглянутий період, значення отриманих страхових премій від перестраховальників-нерезидентів збільшилося на 50% з 2016 року.

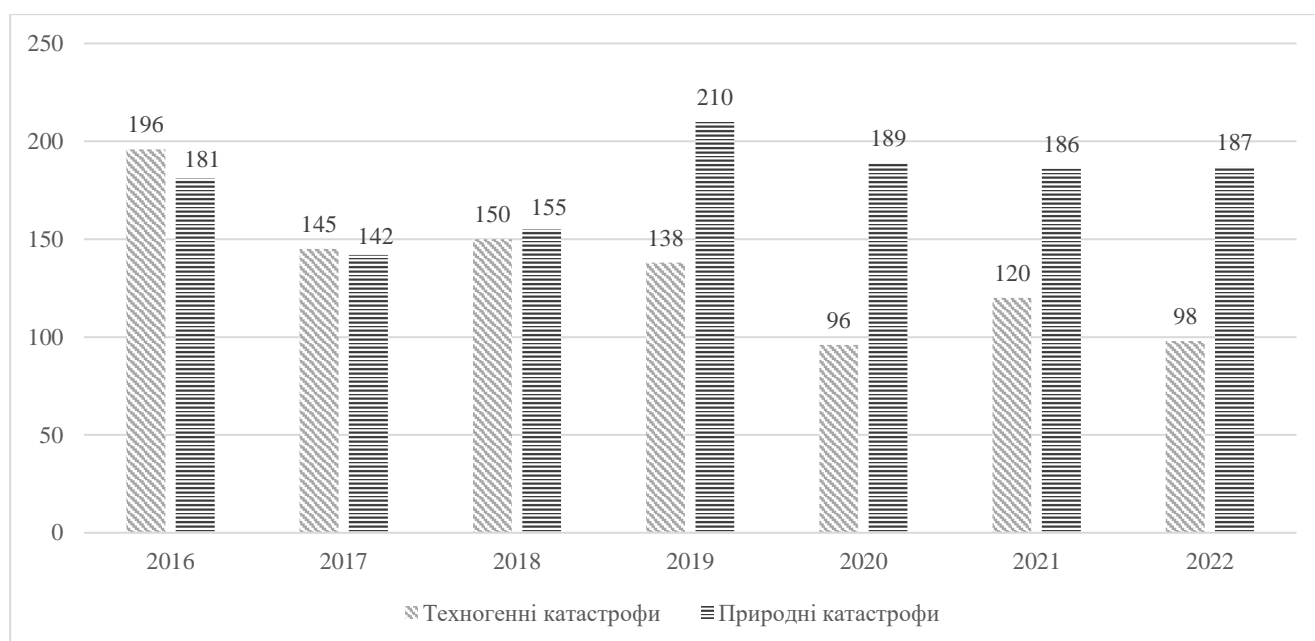
2.3 Ризики, які використовуються у перестраховуванні

Природні (повені, шторми, землетруси, цунамі, посухи/лісові пожежі/спека, заморозки, град та інші природні катастрофи) та техногенні (пожежі та вибухи, авіаційні та космічні катастрофи, аварії на шахтах, катастрофи на залізниці, обвалення будівель/мостів, терористичні акти та ін.) катастрофи є серйозними ризиками, з якими стикаються суспільства та економіки по всьому світу, тому перестраховання використовується як важливий інструмент для управління цими ризиками.

Природні катастрофи становлять загрозу для різних секторів економіки та суспільства, включаючи майнові цінності, життя та здоров'я людей, а також підприємства та громади. Перестраховання від природних катастроф дозволяє страховим компаніям перенести фінансові ризики, пов'язані з виплатами страхових виплат у зв'язку зі збитками, спричиненими такими подіями, що дає змогу збалансувати ризики та зберегти фінансову потужність страхових компаній. Це важливо, оскільки природні катастрофи, такі як землетруси, урагани, повені, торнадо, пожежі чи зсуви, можуть призвести до значних матеріальних збитків та втрат життя. Основною метою перестраховання природних катастроф є забезпечення стійкості та стабільності на ринку страхування, що дозволяє знизити вплив фінансових ризиків, пов'язаних зі значними збитками внаслідок природних катастроф, на окремі страхові компанії. Крім того, перестраховання допомагає забезпечити доступність страхових продуктів та захист інтересів страхувальників у разі непередбачуваних природних подій.

Техногенні катастрофи є надзвичайними ситуаціями, спричинені технологічними аваріями, нещасними випадками, пов'язані з технікою, промисловістю або ж інфраструктурою і можуть виникати через вплив людської діяльності на оточуюче середовище. На відміну від природних катастроф, техногенні катастрофи можуть мати непередбачувані наслідки. Тому техногенні катастрофи, як ризики, що використовуються у перестрахованні, підкреслюють важливість належного управління ризиками та впровадження надійних систем контролю для запобігання подібних подій.

За даними статті “Natural catastrophes and inflation in 2022: a perfect storm”, яку видала швейцарська перестрахова компанія Swiss Re, у 2021 році природні катастрофи зумовили економічні втрати на 275 мільярдів доларів США, а техногенні катастрофи на 9 мільярдів доларів США, водночас застраховані втрати становили 125 мільярдів доларів США та 7 мільярдів доларів США на природні та техногенні катастрофи відповідно [32]. Тому доцільно проаналізувати кількість техногенних та природних катастроф (рисунок 2.5).

Рисунок 2.5 Кількість техногенних та природних катастроф за 2016-2022 роки, од.

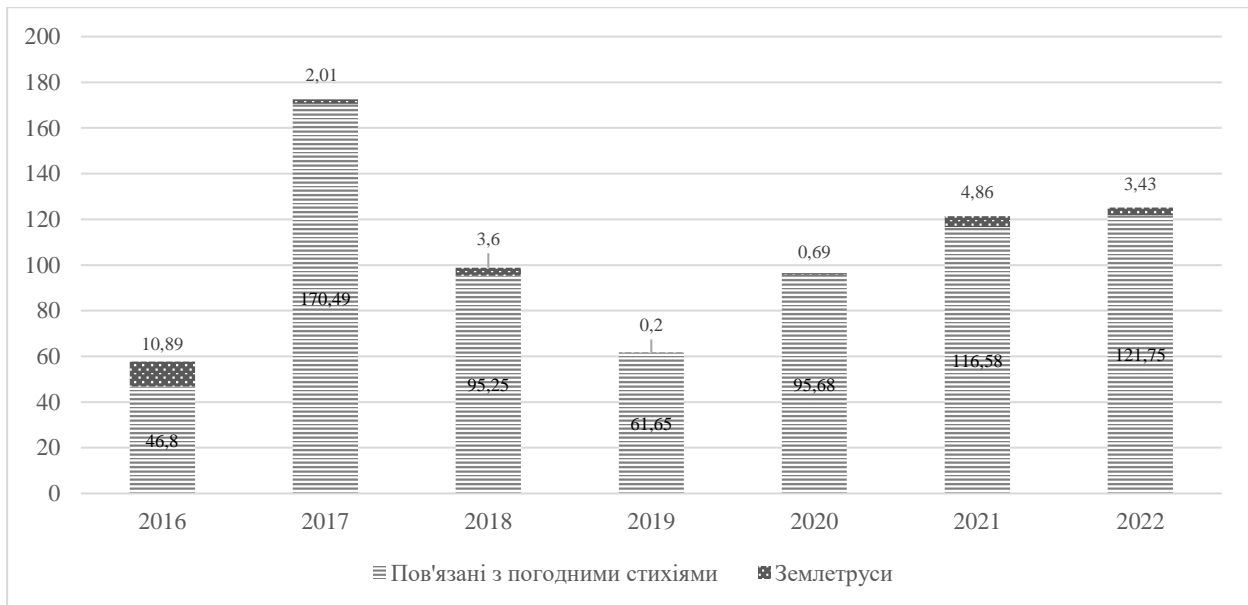
Джерело: складено автором на основі даних [32]

За даними рисунку 2.5 спостерігається зміна в кількості техногенних та природних катастроф протягом досліджуваного періоду. Починаючи з 196 техногенних катастроф у 2016 році, їх кількість спадала до 120 у 2021 році, але знову зросла до 98 у 2022 році. Природні катастрофи зросли від 181 у 2016 році до 210 у 2019 році, а згодом перебувала на рівні 186-187 у 2021 та 2022 роках. Рисунок демонструє коливання в кількості техногенних та природних катастроф, а така динаміка, в свою чергу, може мати вплив на страхові компанії та їх страхові тарифи. Страхові компанії наразі використовують статистичні дані про катастрофи для оцінки ризиків, які вже відбулися, а також оцінки майбутніх ризиків та встановлення страхових тарифів. Таким чином, збільшення кількості катастроф

призводить до зростання ризиків страхових випадків, а у такому випадку, страхові компанії можуть бути змушені підвищити свої страхові тарифи, аби відшкодувати збільшений ризик. Крім того, аналіз динаміки кількості катастроф може впливати на визначення імовірності настання страхового випадку. Якщо деякий тип катастроф виявляється більш імовірним, страхові компанії можуть враховувати цю інформацію при розрахунку ризиків і встановленні відповідних страхових тарифів. Таким чином, аналіз та оцінка кількості катастроф впливає на коригування страхових тарифів і визначення імовірності настання страхового випадку, що є важливими факторами для страхових компаній у встановленні своїх полісів.

У січні 2023 року відбувся значний ріст ставок перестраховання майна після майже 20-річного максимуму, а цей тренд розпочався у 2018 році і продовжується досі. Загалом попит на страхове покриття збільшився внаслідок постійних пошкоджень майна через стихійні лиха, які несуть значні збитки у всьому світі. У 2022 році глобальні економічні збитки від стихійних лих склали 275 мільярдів доларів США, із яких страхові компанії покрили 125 мільярдів доларів США. Крім самого впливу природних катастроф, інші фактори, такі як економічна інфляція та фінансові втрати, також сприяли спаду ринку перестраховання [32].

Сума страхових збитків, пов'язаних з погодними стихіями, виявляє тенденцію до зростання з 2016 року (рисунок 2.6). Після значного зростання у 2017 році, сума збитків знизилася в 2018 році, але знову почала зростати у наступні роки. Найбільший показник страхових збитків був зафіксований у 2022 році, складаючи 121,75 мільярдів доларів. Страхові збитки, пов'язані з землетрусами, показують нестабільну динаміку з року в рік. У період з 2016 по 2019 роки, сума збитків була досить низькою, а у 2020 році відбулося помітне зростання, яке тривало і в наступні роки. Найбільші страхові збитки від землетрусів були зафіксовані в 2021 році (4,86 мільярда доларів), в 2022 році відбувся деякий спад до 3,43 мільярда доларів.

Рисунок 2.6 Динаміка страхових збитків від глобальних природних катастроф, млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Протягом найближчого періоду може спостерігатися збільшення втрат, пов'язаних з екстремальними погодними явищами, через кілька факторів. Одним з них є нагромадження значної вартості активів у регіонах, які схильні до таких погодних катастроф. Проте головним чинником, який може вплинути на збільшення ризику та збитків, є зміна клімату. Збільшення небезпеки, можливо, матиме більш значущу роль у майбутньому, проявляючись у зростаючій частоті та серйозності погодних катастроф. Також збільшення чисельності населення в районах, що стикаються з посухами, повеннями, підвищенням рівня моря стало причиною збільшення зростання страхової вартості внаслідок концентрації людей та майна в цих зонах. Ці фактори вказують на необхідність приділення більшої уваги проблемі зміни клімату та прийняття заходів для зменшення ризиків. Розуміння цих трендів допоможе страховим компаніям та організаціям в розробці ефективних стратегій перестраховування та захисту від збитків, пов'язаних з екстремальними погодними умовами.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз функціонування та ефективності діяльності ринку страхування та перестраховування в Україні дає підставу зробити наступні висновки:

1. Досліджено та проаналізовано динаміку страхового ринку України за період з 2016 по 2022 рік. За основу дослідження були взяті різні показники, зокрема: кількість страхових компаній в Україні, рівень страхових виплат, основні показники діяльності ринку (активи по балансу, кількість укладених договорів страхування, валові та чисті премії, сформовані страхові резерви), відношення між зміною страхових премій та страхових резервів, а також тенденцію зміни обсягів страхових виплат та платежів у сфері страхування фізичних осіб. Протягом досліджуваного періоду виявлено нестабільну тенденцію вищезазначених показників діяльності страхового ринку.

2. Аналіз перестрахового ринку України свідчить про його поступовий спад та нестійку позицію на ринку страхування. Більш того, стагнація ринку перестраховування значно посилилась з початком коронавірусної кризи та повномасштабної війни росії проти України. Ці чинники спричинили нестійке фінансове становище страхового ринку і як наслідок – перестраховування. Також через нестабільну економічну та політичну ситуації значно зменшились обсяги перестрахових премій та виплат перестраховикам-резидентам.

3. Провівши аналіз ризиків, що найчастіше використовуються у перестрахованні можна зазначити, що дослідження ризиків є важливим етапом у перестрахованні. Ключовими типами ризиків, що використовуються в перестрахованні, є: природні та техногенні катастрофи. Спостерігається тенденція до збільшення втрат, що пов'язані з перестраховуванням ризиків пов'язаних з навколишнім середовищем, такими як: катаклізми, стихійні лиха, зміна клімату тощо. Також на галузь перестраховування чекають значні виклики, що пов'язані зі збільшенням рівня інфляції, економічною невизначеністю тощо.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

3.1 Зарубіжний досвід перестраховування

В різних країнах світу існують свої особливості та різноманітні правові норми щодо законодавчого регулювання перестрахових операцій. Також існує форма фінансового перестраховування або ж “financial reinsurance”, основна специфіка якого полягає в тому, що зосередження йде на управлінням капіталу, аніж передачі ризику [35]. Деякі з країн, наприклад, Данія, Фінляндія, Аргентина, Ізраїль та Франція не мають норм в правовій системі, які б регулювали відносини фінансового перестраховування, а в деяких країнах це поняття взагалі відсутнє (Сальвадор, Словенія та інші).

Таблиця 3.1 Правове регулювання фінансового перестраховування в різних країнах

Країна	Опис правового регулювання фінансового перестраховування
Франція	Перестраховуванням називається будь-який вид розподілу страхових ризиків
Німеччина	Договором фінансового перестраховування є угода укладена між двома юридичними особами, що мають право на страхову або перестрахову діяльність
Швейцарія	Договори перестраховування мають відповідати вимогам, які встановлені для договорів перестраховування
Велика Британія	Основною вимогою є передача великої частини ризику перестраховику

Джерело: складено автором на основі даних [36]

Таким чином в країнах ЄС, наприклад у Великобританії, Данії та Фінляндії регулювання ринку здійснюється подібними методами, але при цьому в Ірландії, Греції та Бельгії відсутні прийняті чіткі положення та механізми контролю щодо перестрахової діяльності. Такі відмінності можуть впливати на функціонування

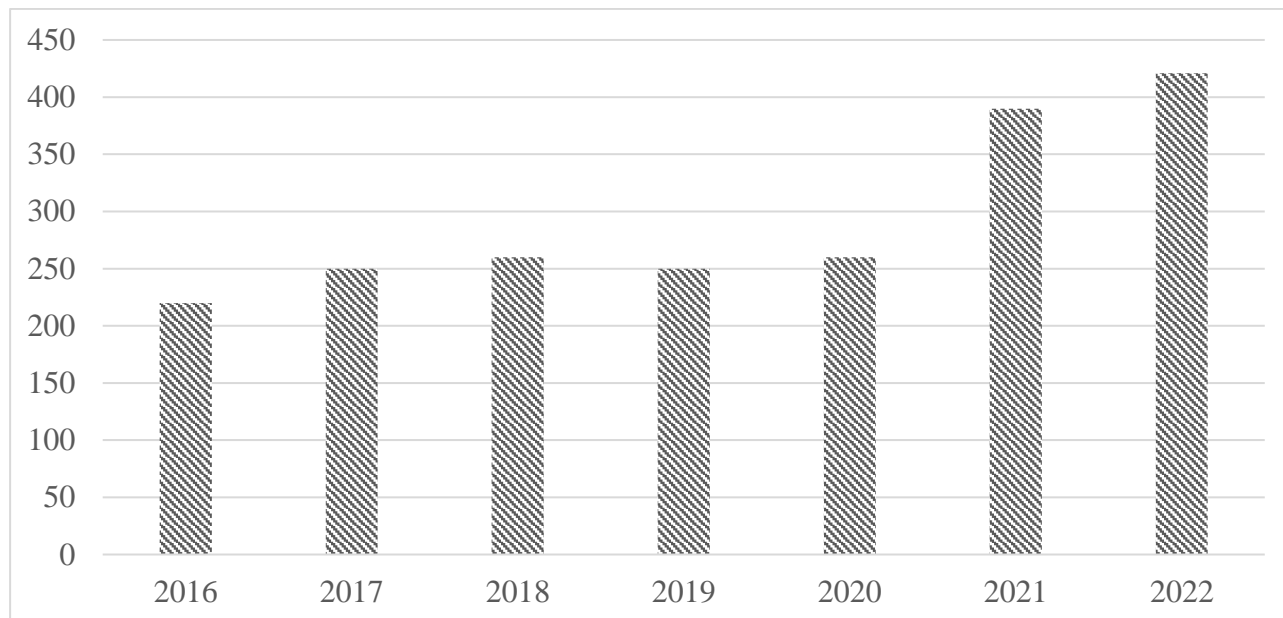
перестрахового ринку в кожній окремій країні і створювати особливості для перестрахових компаній, які діють в цих регіонах. Також в Швейцарії, Данії та США потрібно мати належну ліцензію, аби мати змогу проводити перестрахову діяльність. До того ж, в США необхідною умовою є внесення застави у банк, аби застерегти клієнта від небажаних наслідків (наприклад, банкрутство компанії або ж невиконання виплат) [37].

На міжнародному ринку перестраховування особливу значущість мають кілька ключових регіонів. Серед них виділяються Європа, Північна Америка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Близький Схід і Африка, а також Південна і Центральна Америка. У 2021 році європейський регіон займав провідні позиції на ринку перестраховування з урахуванням обсягу перестрахових премій.

- Європа виступає сильним гравцем у галузі перестраховування з наявністю груп перестраховування та їх дочірніх компаній у всіх ключових фінансових секторах європейського ринку, таких як Великобританія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди та Ірландія. Британський сегмент перестраховування, зокрема, відзначається своєю вагою як один з найбільших ринків перестраховування і важливою складовою глобального міжнародного ринку фінансових послуг [38].
- Азіатсько-Тихоокеанський регіон представляє собою один з найрозвиненіших та швидкозростаючих сегментів страхового ринку. Протягом останніх трьох десятиліть в цьому регіоні відбулося найбільше катастрофічних природних подій порівняно з іншими частинами світу [38].
- Північна Америка, зокрема США, належить до найбільших ринків перестраховування у світі. Тут працюють як вітчизняні, так і міжнародні перестраховики та брокери. З урахуванням обсягів страхової галузі, цей регіон є одним із найбільших гравців на ринку перестраховування [38].

Кожен з цих регіонів має свої особливості і впливає на глобальну динаміку перестраховування, створюючи великі можливості та виклики для страхових компаній у всьому світі. За даними щорічного звіту “Global Insurance Market Report (GIMAR)” від Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS), яка є

добровільною членською організацією страхових наглядових і регуляторних органів, на глобальному ринку перестраховання зареєстровані валові премії перестраховання зросли більш, ніж на 20% у 2021 році, а у 2022 році згенерував валові премії у розмірі 421 мільярда доларів США (рисунок 3.1).

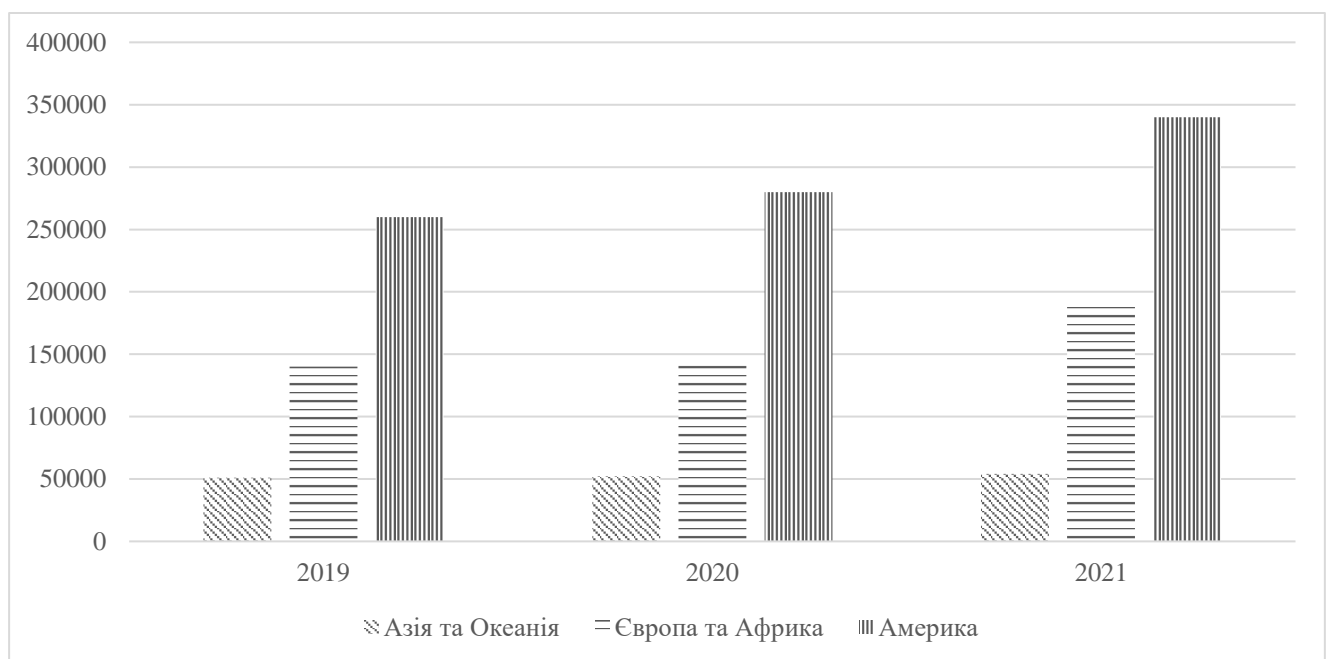
Рисунок 3.1 Валові премії перестраховання на глобальному ринку перестраховання 2016-2021 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі даних [39]

Не дивлячись на зростання валових премій, COVID-19, як глобальна пандемія, суттєво вплинула на глобальний ринок перестраховання, залишивши за собою численні наслідки. Пандемія COVID-19 спричинила серйозні виклики для перестрахового ринку, оскільки збитки від виплат значно збільшилися. Страхові компанії були змушені стикатися з великим обсягом виплат, пов'язаних з медичними витратами, втратами бізнесу та іншими наслідками пандемії, що призвело до зростання витрат на перестраховання, зокрема на програми захисту від пандемічних ризиків, та змусило компанії переглянути свої підходи до оцінки та управління ризиками.

Також пандемія COVID-19 стала нагадуванням про важливість розуміння та управління ризиками в глобальному масштабі. Багато перестрахових компаній мали переглянути свої підходи до оцінки ризиків, зосереджуючись на пандемічних ризиках та можливих наслідках для майбутніх подібних подій, що вимагало

покращення моделей ризику, аналізу даних та впровадження нових стратегій управління ризиками. А разом зі збільшенням використання цифрових технологій та роботи з віддалених місць зростала загроза кібератак та витоку даних, тому відбувалося збільшення попиту на страхування кібер ризиків та перестраховання для захисту страхових компаній від фінансових втрат, пов'язаних з цими загрозами. Проте незважаючи на складні наслідки, пандемія COVID-19 також викликала інноваційність та зміни в глобальному ринку перестраховання. Компанії все ж зуміли пристосуватися до нових реалій за допомогою використання технологій, аналітики даних та штучного інтелекту.

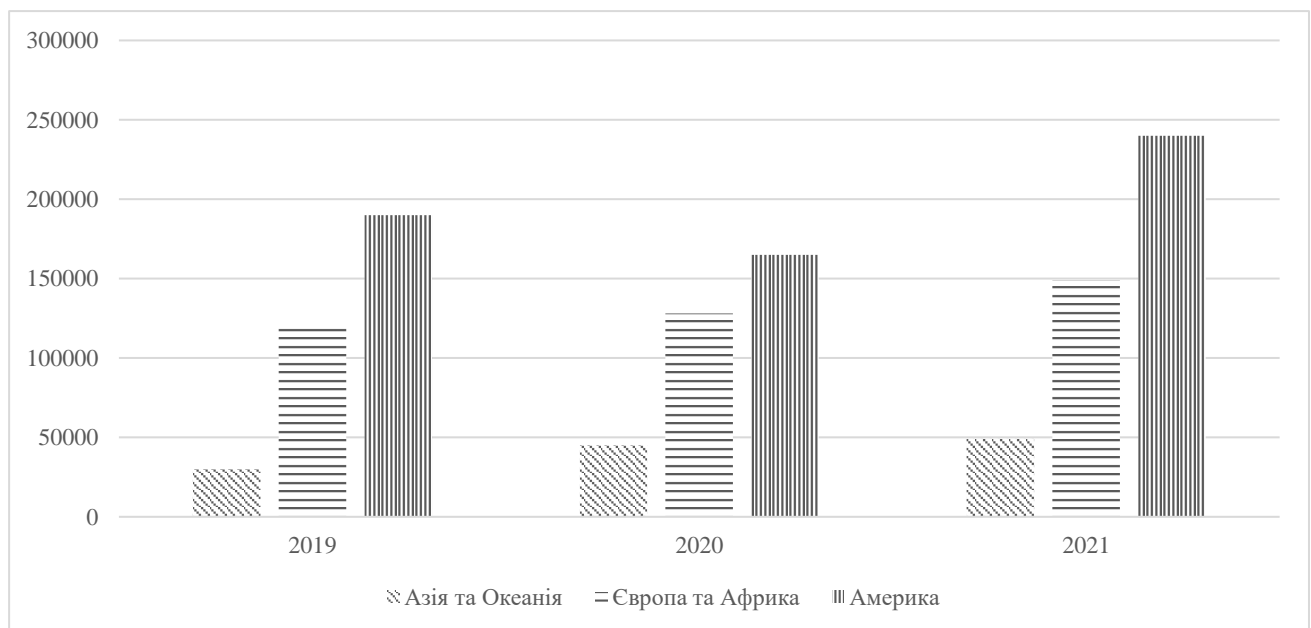
Рисунок 3.2 Валові премії перестраховання за регіонами 2019-2021 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором на основі даних [39]

Рисунок 3.2 ілюструє регіональні зміни в обсягах валових премій у глобальному ринку перестраховання. Зростання валових премій у 2021 році на глобальному перестраховому ринку можна пояснити рядом факторів, що сприяли підвищенню обсягів страхових угод та залученню більш високих премій. Основним із цих чинників було те, що у 2021 році глобальна спільнота стикнулася з численними ризиками та загрозами, такими як пандемія COVID-19, природні катаклізми, кібератаки та політичні нестабільності, і ці події зумовили підвищену

потребу у захисті від ризиків, що в свою чергу призвело до зростання попиту на перестраховання. Проте глобальна економіка поступово оговтувалась після спаду, тому відбувалось зростання попиту на перестраховання з боку підприємств та інших організацій, що бажають захистити свої активи від можливих фінансових втрат.

Міжнародна асоціація зі страхового нагляду (IAIS) також активно стежить за обсягом ретроцесії (передача ризиків, які були прийняті у перестраховання від одного перестраховика до іншого), що використовується на ринку перестраховання, де вона застосовується для надання додаткової підтримки первинному перестраховику або для зменшення ризику збитку, якому піддається первинний перестраховик. Згідно з даними SWM, близько 32% всіх валових премій перестраховання у світі походять від угод ретроцесії [39]. Проте спостерігаються значні різниці у використанні ретроцесії в різних регіонах: у регіоні Азії та Океанії цей показник становить 9,4%, в Європі та Африці - 14,2%, а в Америці - 47,2%.

Рисунок 3.3 Чисті премії перестраховання за регіонами 2019-2021 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором на основі даних [39]

У 2020 році в американському регіоні спостерігалось зменшення чистих премій перестраховання, що було результатом двох основних факторів (риунок

3.3). По-перше, у зв'язку зі скороченням бізнесу в сфері страхування, багато компаній зменшили свою активність та обсяги страхових угод, що призвело до відповідного зниження премій. По-друге, значне зниження курсу валют на основних ринках в Латинській Америці також мало вплив на валові премії, оскільки це зменшило загальну вартість перестраховування. Не дивлячись на це Америка впродовж 2019-2021 років домінувала ринку за валовими преміями перестраховування, де Північна Америка охопила близько 45% світового ринку перестраховування, при цьому Європейський регіон займав понад 20% [39].

На міжнародному ринку найбільшими компаніями перестраховиками за розміром валових перестрахових премій є Munich Reinsurance Company, Swiss Re Ltd., Hannover Rück S.E., Canada Life Re, SCOR S.E (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2. ТОП-10 перестраховиків за валовими перестраховими преміями у 2021 році

Місце	Компанія	Країна	Розмір валових перестрахових премій, млн дол США
1	Munich Reinsurance Company	Німеччина	46,836
2	Swiss Re Ltd.	Швейцарія	39,202
3	Hannover Rück S.E.	Німеччина	31,443
4	Canada Life Re	Канада	23,547
5	SCOR S.E.	Франція	19,933
6	Berkshire Hathaway Inc.	США	19,906
7	Lloyd's	Великобританія	19,343
8	China Reinsurance (Group) Corporation	Китай	17,808
9	Reinsurance Group of America Inc.	США	13,348
10	Everest Re Group Ltd.	Бермудські острови	9,067

Джерело: складено автором на основі даних [40]

Німецька компанія Munich Reinsurance Company (Munich Re), яка зайняла перше місце за розміром валових перестрахових премій у 2021 році (табл. 3.2.) є однією з найбільших перестрахових компаній, і є лідером на світовому ринку перестраховування. Компанія співпрацює по всьому світу зі страховими компаніями та окрім того, що допомагає їм зменшити ризики, ще й виступає в ролі консультанта з управління ризиками, оскільки володіє великими обсягами даних та аналітичних

засобів, що дозволяє компанії управляти та прогнозувати ризики. Компанія приділяє особливу увагу зміні клімату та ризикам, які з цим пов'язані та допомагає клієнтам зменшити вплив зміни клімату на їх бізнес та майнові цінності. І саме завдяки своїй великій міжнародній присутності Munich Re стала впливовим гравцем на глобальному ринку перестраховання. У 2021 році компанією було нараховано 44 589, 7 млн доларів США чистих премій з перестраховання, при цьому операційний дохід до оподаткування становив 2 131, 1 млн доларів США.

Друге місце у ТОП-10 посіла Swiss Re Group – швейцарська компанія, яка є одним із провідних постачальників перестраховання, і керує великою кількістю ризиків, від зміни клімату та природних катастроф до присікання кіберзлочинності. У 2021 році Swiss Re збрала премій у розмірі 43 220 млн доларів США, а операційний дохід становив 1 294 млн доларів США.

Hannover Rück SE (Hannover Re) є німецькою компанією, яка спеціалізується на забезпеченні перестраховання. Вона допомагає страховим компаніям зменшити ризики, пов'язані зі страховими полісами, передаючи їх частково або повністю до перестрахового ринку. Hannover Re теж є одним із лідерів в галузі перестраховання, застосовуючи технологічні інновації, аби вдосконалювати власні послуги та відповідати вимогам страхового ринку. У 2021 році компанією було нараховано 28 267,7 млн доларів США чистих премій перестраховання і 1 517,8 млн доларів США становив операційний дохід до оподаткування.

Варто зазначити, що наразі глобальна економіка, а як наслідок і світовий перестраховий ринок переживають складнощі та несуть великі збитки, що пов'язані зі швидкою інфляцією, підвищенням ставок, енергетичного шоку та стихійними лихами. У першому кварталі 2023 року очікується, що європейські перестрахові компанії перевищать свій бюджет збитків через стихійні лиха, зокрема землетрус у Туреччині в лютому 2023 року, економічні втрати якого оцінюються в 25 мільярдів доларів США. Крім того, за даними Swiss Re зимові шторми в Європі, повені в Південній Африці та Австралії, урагани та гради у США та Франції загалом спричинили застраховані збитки у розмірі 115 мільярдів доларів

США у 2022 році [41]. Тому наразі на ринку перестраховання відбуваються структурні зміни, а також підвищення цін аби знизити свої ризики втрат.

3.2 Перестраховання військових ризиків

Вторгнення росії в Україну стало викликом не тільки для нашої країни, а ще й для всього світу. Наслідки вже почали проявлятися у цінах на нафту, енергію а також на постачанні зернових культур, оскільки за словами Тараса Качка, заступника міністра економіки торгівлі та сільського господарства, Україна у 2020 році стала другим у світі експортером зерна, після США [42]. До того ж, Україна є великим експортером кукурудзи до Китаю та Європейського союзу, тому загострюється небезпека продовольчої кризи.

Воєнні ризики є важливою складовою у страхуванні та перестрахованні, оскільки наразі вони мають глобальний характер, а враховуючи те, що такі ризики можуть призвести до великих збитків, зокрема втрати або пошкодження майна, включаючи інфраструктуру, будівлі, транспорт та ін., Україна та страхові компанії повинні мати можливість, аби передати частину фінансової відповідальності та зменшити ризики.

В 2014 році, коли розпочалася війна на Сході України, закордонні перестрахові компанії почали пропонувати Україні застраховувати військові ризики, проте, тоді ця історія вважалась сумнівною і тільки декілька українських страхових компаній могли погодитись покривати ці ризики. А з початком повномасштабної війни придбання полісів страхування воєнних ризиків вже стає неможливим. В процесі розвитку воєнних подій світ почав адаптуватися до теперішніх умов і пропонувати покриття від воєнних ризиків, і навіть вітчизняні страховики такі як ІНГО, СГ ТАС, "Мет Лайф" та "Арсенал Страхування", вже мають поліси, які передбачають страхування громадян та їхнього майна від воєнних ризиків, проте, мають обмеження і погоджуються покривати лише мінімальну частину від усього покриття воєнних ризиків. Також такі поліси не

діють, якщо в регіонах відбуваються воєнні дії, через майже 100% ймовірність ризику [43].

Воєнні ризики відносять до політичних ризиків. Нижче наведений список політичних ризиків, за які страхові компанії несуть відповідальність [44]:

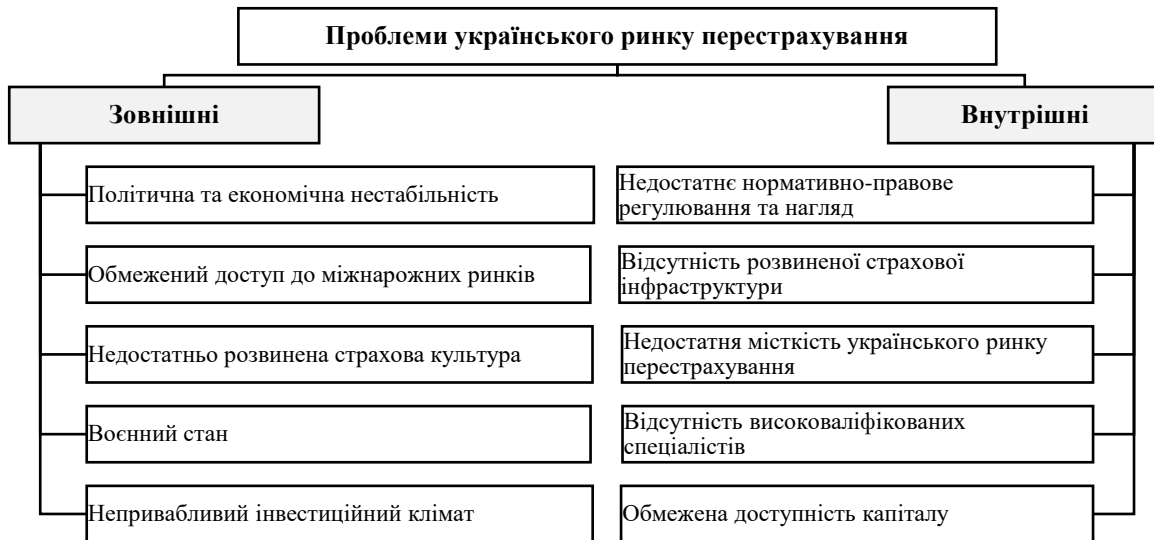
- Саботаж і терористичні акти (Sabotage and Terrorism (S&T));
- Страйки, безладдя, народні хвилювання (Strikes, Riots and Civil Commotion Clause (SRCC));
- Війна (War);
- Повстання, вторгнення, заколот, громадянська війна, революція (Uprising, invasion, mutiny, civil war, revolution);
- Політичне насильство (Political Violence)

При цьому серед перелічених вище політичних ризиків найпоширенішими у світі є “Саботаж і терористичні акти” або S&T та “Страйки, безладдя, народні хвилювання” або SRCC [44].

Наразі неможливо повністю забезпечити покриття від політичних ризиків на внутрішньому ринку через те, що збитки можуть бути надто високими і їх буде неможливо повністю покрити. Вирішенням цієї проблеми може стати перестраховання політичних ризиків на міжнародному ринку, наприклад у синдикатах Lloyd's, який наразі страхує судна, що транспортують зерно з України. Проте аби мати можливість перестраховання військових ризиків потрібно залучати велику кількість коштів, тому оптимальним рішенням, яким вже займається держава – є пошук альтернативних шляхів, наприклад створення міжнародного фонду страхування із залученням донорів та інвесторів, а згодом створення Воєнного страхового пулу в довгостроковій перспективі [45].

3.3 Пропозиції щодо вдосконалення перестраховання

Український ринок страхування наразі на етапі активного розвитку, проте, є чинники, які його гальмують. Проблеми вітчизняного ринку перестраховання можна поділити на внутрішні та зовнішні (рисунок 3.4).

Рисунок 3.4 Проблеми вітчизняного ринку перестраховання

Джерело: складено автором на основі даних [39]

Насправді зовнішні чинники істотно впливають на стан перестраховання, його ефективність та конкурентоспроможність. Політична та економічна нестабільність, відсутність розвиненої страхової інфраструктури, обмежений доступ до міжнародних ринків, недостатньо розвинена страхова культура, непривабливий інвестиційний клімат, воєнний стан та бойові дії — усі ці чинники впливають на стан перестраховання в країні. Коливання економічного зростання, інфляція та зміна валютного курсу створює сумніви для бізнесу та інвесторів, а обмежена доступність фінансових ресурсів може ускладнити здійснення перестрахових операцій, а також підвищити ризик для перестрахових компаній.

Нестабільність у політичній сфері може призводити до змін у законодавстві та регуляторних вимогах, а це вимагає додаткової адаптації з боку страхового ринку. Початок повномасштабної війни в Україні сприяв обмеженню доступу до міжнародних ринків, оскільки НБУ запровадив заходи, які зумовлювали

обмеження витоку грошей за кордон, а також на переказ коштів на іноземні рахунки, аби зменшити витік капіталу та захистити національну валюту України. Тому фактично перестраховий ринок був заблокований для вітчизняних страхових компаній.

Всі вищезазначені чинники впливають на інвестиційний клімат в країні, який є важливим важелем у розвитку економіки, у зв'язку з тим, що його привабливість сприяє залученню іноземних та внутрішніх капіталовкладень, що стимулюють економічне зростання, сприяють розвитку підприємництва і, як наслідок, розширюючи ринок збільшують попит на страхові послуги, що дозволяє перестраховикам залучати необхідний капітал для покриття ризиків.

Однією із внутрішніх проблем перестрашування в Україні є недостатнє нормативно-правове регулювання та нагляд за ринком. Метою НБУ має бути пояснення значення та важливості перестрашування. 18 листопада 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про страхування», де були змінені вимоги ліцензування страховиків, створені нові умови до страховиків для виходу на страховий ринок та сформовані чіткі правила до страхових посередників [46]. Закон має бути повністю прийнятий через два роки після його оприлюднення, тобто 18 листопада 2023 року. 24 лютого 2022 року НБУ ввів обмеження, які обмежували придбання валютних цінностей та міжнародних переказів на рахунки іноземних перестраховиків, які не є резидентами. В результаті, страхові компанії України не могли виконувати свої зобов'язання перед іноземними партнерами з перестрашування. Через рік, в лютому 2023 року НБУ пом'якшив умови здійснення міжнародних переказів за договорами перестрашування [15], проте, деякі види страхування все ще мають обмеження на виплати іноземним партнерам, наприклад: обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності, добровільне страхування кредитів, страхування судових витрат [47]. Таким чином НБУ повільними темпами, не дивлячись на воєнний стан, проводить реформацію страхового ринку, надаючи більше можливостей у перестрашування для співпраці з міжнародними компаніями. Тож, аби подолати проблему недостатнього нормативно-правового регулювання перестрашування, НБУ має створювати

привабливі умови для перестраховиків, що включає в себе спрощення процедур та зниження адміністративного тягаря, що сприятиме залученню нових гравців на ринок.

Також важливою проблемою є відсутність розвиненої страхової інфраструктури, що негативно впливає на можливість покриття ризиків. Обмежений фінансовий потенціал призводить до того, що вітчизняні перестраховики виступають як посередники, передаючи ризики з українського ринку перестраховування на закордонні суб'єкти в ретроцесію. В Україні відчутний дисбаланс між обсягом страхових премій та доступністю перестрахових рішень. Розмір вітчизняного ринку перестраховування суттєво відстає від інших країн, оскільки в країні є обмежена кількість перестрахових компаній, а точніше відсутність «чистих» компаній, які б займалися тільки перестраховуванням. Для того, щоб активізувати розвиток перестраховування в країні потрібно форсувати діяльність посередників на ринку, оскільки їх значимість має велике значення у підвищенні попиту на страховому ринку. Роль цих посередників займають страхові брокери, але наразі на ринку відчувається помітне скорочення їх чисельності. Розміщення великих ризиків, які є типовими для облігаторного перестраховування, більш привабливі для брокерів, проте, український ринок перестраховування, з низьким рівнем капіталізації, більше орієнтований на факультативний вид перестраховування, де ризики є незначними, тому можна вважати, що вітчизняний ринок перестраховування не орієнтований на брокерів [48].

Однією з основних причин відсутності висококваліфікованих спеціалістів в сфері перестраховування є обмежений доступ до якісної освіти (її відсутність) та спеціалізованої підготовки в даній сфері. Тому компанії стикаються з обмеженим доступом до експертів, які мають навички в аналізі ринку, складних ризиків, а також вміють розроблювати ефективні стратегії та забезпечувати належне управління ризиками.

Враховуючи всі вищезазначені проблеми на українському вітчизняному ринку перестраховування варто створити чіткі правила та норми, які будуть регулювати перестрахові операції, захист прав страховиків та перестраховиків, а

також удосконалювати механізми регулювання та нагляду за діяльністю цих суб'єктів. Влада вже займається вирішенням цієї проблеми шляхом прийняття нових законів та впровадження необхідних регуляторних заходів, зокрема прийнятий новий Закон України «Про страхування», з метою оновлення та вдосконалення законодавства, яке не задовольняло належні потреби партнерів ринку.

Проблема недостатньої місткості ринку перестраховання може бути вирішена активної співпрацею з провідними міжнародними перестраховиками, залучаючи їх до спільних угод та партнерських відносин. Крім того, за допомогою міжнародного партнерства можна залучати студентів та випускників, аби вони отримали практичний досвід та знання у галузі перестраховання. Важливо розроблювати та проводити спеціалізовані програми та тренінги, спрямовані на підвищення кваліфікації спеціалістів. Можуть бути введені програми стажування та менторства від зарубіжних експертів, які сприятимуть формуванню висококваліфікованих кадрів, надаючи молодим фахівцям можливість отримати практичний досвід. При цьому, важливо розвивати внутрішні перестрахові компанії задля забезпечення місткості перестрахового покриття всередині країни. Також необхідно залучати інвестиції в український страховий сектор шляхом створення сприятливих умов для іноземних інвесторів та створення прозорого і стабільного правового середовища. Варто розвивати нові перестрахові продукти, наприклад, покриваючи ризики, які пов'язані з політичними ризиками, стихійними та техногенними лихами.

Наявність перестраховання в країні є важливим для економіки з кількох причин:

1. Перестраховання дозволяє зберегти фінансову стійкість страхових компаній і запобігає можливим негативним впливам на економіку, зменшуючи збитки та надмірні страхові виплати
2. Наявність ефективного перестраховання сприяє та стимулює розвиток підприємництва в країні. Підприємці, отримуючи страховий захист від ризиків, можуть зосередитись на розвитку бізнесу та інновацій і бути впевненими, що їхні активи та інтереси захищені.

3. Розвинений ринок перестраховання привертає інвестиції в економіку країни. Інвестори виявляють довіру до тих страхових компаній, які мають надійне перестраховання, оскільки це зменшує ризики інвестицій. Також перестраховання сприяє міжнародній співпраці в галузі страхування та зміцнює репутацію країни на міжнародній арені.
4. Перестраховання також може сприяти стабільності ринку страхування, забезпечуючи захист від потенційних втрат, підтримуючи конкуренцію на ринку.

Висновки до розділу 3

1. Провівши дослідження зарубіжного досвіду перестраховання можна зазначити, що більшість країн мають власні правила та норми перестраховання. Вони можуть бути схожими в певних країнах, проте, деякі аспекти все ж будуть відмінними. Міжнародний ринок перестраховання сформований з декількох основних регіонів, а саме: Європа, Північна Америка, Південна та Центральна Америка, Тихоокеанський регіон, Близький Схід та Африка. За валовими преміями перестраховання перевагу мав регіон Південної та Північної Америки. За останні роки в зарубіжних країнах на ринок перестраховання також мала вплив коронавірусна криза, що спричинило підвищення витрат та зменшення доходів перестрахових компаній, проте, дана криза мала й позитивний вплив у вигляді модернізації та цифровізації ринку.

2. Враховуючи повномасштабну агресію росії проти України на ринку перестраховання з'являється все більше викликів. Перестраховання військових ризиків стало актуальним питанням сьогодення. Починаючи з 2014 року деякі українські компанії почали займатись страхуванням воєнних ризиків, проте, важливим є те, що ризики для компаній від страхування політичних ризиків є надто високими для вітчизняних компаній, що зумовлює необхідність залучення міжнародних перестрахових компаній до співпраці в такому виді страхування. З

іншого боку, для перестраховання військових ризиків необхідно залучати велику кількість коштів, що не завжди може бути актуальним для компаній як в Україні, так і за кордоном.

3. Український ринок перестраховання стикається з низкою проблем, які впливають на його розвиток як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Зовнішні проблеми охоплюють фактори, такі як політична та економічна нестабільність, непривабливий інвестиційний клімат, обмежений доступ до міжнародних ринків. Окрім зовнішніх факторів, внутрішні проблеми включають недостатню регуляторну базу, недостатню місткість ринку перестраховання, відсутність висококваліфікованих фахівців. Для подолання цих проблем було запропоновано пропозиції щодо вдосконалення ринку перестраховання. Український ринок перестраховання потребує системних змін та реформ, аби подолати ці проблеми, тому реалізація цих пропозицій може стимулювати розвиток ринку, забезпечити стабільність та сприяти ефективній діяльності страхових компаній в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Сутністю перестраховування є система розподілу ризиків між страховиками, де прямий страховик, здійснюючи первинне страхування, приймає на себе ризик від страхувальника у повному обсязі. Перестраховування дає можливість страховим компаніям зменшити свої фінансові ризики, що пов'язані з погашенням збитків від страхових випадків, тим самим дозволяючи їм пропонувати більш вигідні та ризиковані страхові продукти. Функціями перестраховування є: захист страхувальника, який передав ризик; забезпечення майнових інтересів інших страхувальників компанії; формування портфеля, здатного забезпечити фінансову стійкість і рентабельність фірми-страхувальника; забезпечення підтримки сприятливої репутації страховика як компанії, що виконує свої фінансові зобов'язання та утримання постійних страхувальників і залучення нових клієнтів.

2. У роботі було виділено такі форми перестраховування:

– кількісне перестраховування, де один страховий ризик ділиться на частини та якісне перестраховування, в якому страховик розширює операції, а ризики перестраховування передаються вже перестраховальникам;

– факультативне перестраховування, яке проводиться індивідуально з будь-якими зобов'язання перед страховиком та облігаторне перестраховування, яке є договірним та укладається на невизначений час;

– активне перестраховування, тобто прийняття іноземних ризиків для покриття або продажу страхових гарантій та пасивне перестраховування, в якому власні ризики передаються закордонним перестраховикам або купуються страхові гарантії;

– пропорційне перестраховування, де страхова премія, і відповідальність пропорційно розподіляються між перестраховальником і перестраховиком та непропорційне перестраховування, де між суб'єктами поділяються лише збитки в залежності від їх величини.

Також було виділено три типи договорів перестраховування: факультативний договір, який передбачає можливість вибору перестраховиком окремих страхових ризиків для перестраховування, облігаторний договір при якому страховик має

обов'язок перестрахувати певну частину своїх ризиків з іншим перестраховальником та факультативно-облігаторний договір, в якому страховик вільний у виборі ризику та його розміру, який він може передати перестраховику, а перестраховик зобов'язується прийняти ці ризики на попередньо узгоджених умовах.

4. Обґрунтовано, що контроль за дотриманням вимог законодавства стосовно укладання договорів перестраховування здійснює НБУ, а державне регулювання перестраховування в Україні відбувається виключно в межах державного регулювання страхової діяльності. В Україні є нормативно-правове регулювання операцій перестраховування, а в сфері перестраховування відбувається постійне вдосконалення законодавства. В жовтні 2021 року НБУ затвердив Положення про перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, в якому зазначено, що рейтинг фінансової надійності перестраховика-нерезидента, з яким укладається договір перестраховування, повинен відповідати рівню не нижче ніж A3 (Moody's), A- (Standard & Poor's), A- (Fitch), A- (A.M. Best).

5. Досліджено та проаналізовано динаміку страхового ринку України за період з 2016 по 2022 рік. За основу дослідження були взяті різноманітні показники, зокрема: кількість страхових компаній в Україні, рівень страхових виплат, основні показники діяльності ринку (активи по балансу, кількість укладених договорів страхування, валові та чисті премії, сформовані страхові резерви), відношення між зміною страхових премій та страхових резервів, а також тенденцію зміни обсягів страхових виплат та платежів у сфері страхування фізичних осіб. Протягом досліджуваного періоду виявлено нестабільну тенденцію вищезазначених показників діяльності страхового ринку.

6. Аналіз перестрахового ринку України свідчить про його поступовий спад та нестійку позицію на ринку страхування. Більш того, стагнація ринку перестраховування значно посилилась з початком коронавірусної кризи та повномасштабної війни росії проти України. Ці чинники спричинили нестійке фінансове становище страхового ринку і як наслідок – перестраховування. Також

через нестабільну економічну та політичну ситуації значно зменшились обсяги перестрахових премій та виплат перестраховикам-резидентам.

7. Провівши аналіз ризиків, що найчастіше використовуються у перестрахованні можна зазначити, що дослідження ризиків є важливим етапом у перестрахованні. Ключовими типами ризиків, що використовуються в перестрахованні, є: природні та техногенні катастрофи. Спостерігається тенденція до збільшення втрат, що пов'язані з перестрахованням ризиків пов'язаних з навколишнім середовищем, такими як: катаклізми, стихійні лиха, зміна клімату тощо. Також на галузь перестраховання чекають значні виклики, що пов'язані зі збільшенням рівня інфляції, економічною невизначеністю тощо.

8. Провівши дослідження зарубіжного досвіду перестраховання можна зазначити, що більшість країн мають власні правила та норми перестраховання. Вони можуть бути схожими в певних країнах, проте, деякі аспекти все ж будуть відмінними. Міжнародний ринок перестраховання сформований з декількох основних регіонів, а саме: Європа, Північна Америка, Південна та Центральна Америка, Тихоокеанський регіон, Близький Схід та Африка. За валовими преміями перестраховання перевагу мав регіон Південної та Північної Америки. За останні роки в зарубіжних країнах на ринок перестраховання також мала вплив коронавірусна криза, що спричинило підвищення витрат та зменшення доходів перестрахових компаній, проте, дана криза мала й позитивний вплив у вигляді модернізації та цифровізації ринку.

9. Враховуючи повномасштабну агресію росії проти України на ринку перестраховання з'являється все більше викликів. Перестраховання військових ризиків стало актуальним питанням сьогодення. Починаючи з 2014 року деякі українські компанії почали займатись страхуванням воєнних ризиків, проте, важливим є те, що ризики для компаній від страхування політичних ризиків є надто високими для вітчизняних компаній, що зумовлює необхідність залучення міжнародних перестрахових компаній до співпраці в такому виді страхування. З іншого боку, для перестраховання військових ризиків необхідно залучати велику

кількість коштів, що не завжди може бути актуальним для компаній як в Україні, так і за кордоном.

10. Український ринок перестраховання стикається з низкою проблем, які впливають на його розвиток як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Зовнішні проблеми охоплюють фактори, такі як політична та економічна нестабільність, непривабливий інвестиційний клімат, обмежений доступ до міжнародних ринків. Окрім зовнішніх факторів, внутрішні проблеми включають недостатню регуляторну базу, недостатню місткість ринку перестраховання, відсутність висококваліфікованих фахівців. Для подолання цих проблем було запропоновано пропозиції щодо вдосконалення ринку перестраховання. Український ринок перестраховання потребує системних змін та реформ, аби подолати ці проблеми, тому реалізація цих пропозицій може стимулювати розвиток ринку, забезпечити стабільність та сприяти ефективній діяльності страхових компаній в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Види перестраховання: що таке перестраховання?. *Гроші в Кредит*. URL: <http://groshi-v-kredit.org.ua/vydy-perestrahuvannya-scho-take-perestrahuvannya.html>.
2. Про страхування: Закон України №1909-IX від 18.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
3. Попова Л. В. Перестраховання як чинник забезпечення фінансової надійності страховика. Л. В. Попова, І. Р. Мізунська. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-2. С. 106-110.
4. Ротова Т.А. Страхування: навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та допов. Т.А. Ротова. К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2006. 400с.
5. Галицька Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку перестраховання в Україні. Я. В. Галицька. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_51
6. Кнейслер О. Теоретико-прагматичні підходи до визначення сутності перстраховання. О. Кнейслер. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14217/1202011.pdf>
7. Шкурко В. Сектор перестраховання у фінансовій системі. В. Шкурко. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 3. С. 93-102.
8. Шейко Ю. О. Перестраховання як невід'ємний елемент ризик-менеджменту страхової компанії. Ю. О. Шейко, І. М. Юхимчук. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_2_25
9. Стасюк А., Сосенкова К., Заволока Л. Удосконалення функціонування ринку перестраховання в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду (2015-2017 рр.). *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 230-234.
10. Міненко О. С. Дослідження видів перестраховання та розробка системи оптимального перестрахового захисту портфеля страхової компанії. О. С. Міненко, А. Т. Хазієва. *Вісник Національного технічного університету*

- "ХПІ". Серія : Системний аналіз, управління та інформаційні технології. 2013. № 62. С. 125-129.
11. Корчак Н. В. Ринок перестраховання в Україні: особливості формування та сучасні тенденції розвитку. Н. В. Корчак, М. І. Виклюк, С. І. Турко. Економіка і управління. 2019. № 3. С. 44-50.
  12. Віннічук Р. Правовий механізм реалізації відносин перестраховання у Господарському кодексі України. Р. Віннічук. Evropský politický a právní diskurz. 2016. Sv. 3, Vyd. 4. С. 196-205.
  13. Морозова Л., Тимощук О. Розвиток державного регулювання страхової діяльності в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 2. С.134-140.
  14. Положення про перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента: Постанова Правління Національного банку України №107 від 20 жовтня 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/20102021_107.pdf?v=4
  15. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова Правління Національного банку України №7 від 10 лютого 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_10022023_7
  16. Воронченко О. В. Ринок перестраховання в Україні: становлення, проблеми та перспективи розвитку. О. В. Воронченко, А. Ю. Харченко. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_12_29
  17. Гриценко А. В. Інструменти перестраховання та резервування у рамках забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. А. В. Гриценко. Ефективна економіка. 2015. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_100
  18. Гусак А. С. Перестраховання та його роль у підвищенні корпоративної відповідальності страхового бізнесу. А. С. Гусак. Економічний аналіз. 2015. Т. 19, № 1. С. 178-183.

19. Стасюк А., Сосенкова К., Заволока Л. Удосконалення функціонування ринку перестраховування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду (2015-2017 рр.). *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 230-234.
20. Рудь І. Тенденції розвитку страхового ринку України. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 5. С. 184.
21. Національний банк України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/>.
22. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. 2022. С. 4.
23. Міністерство фінансів України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://minfin.com.ua/>.
24. Insurance - Insurance spending - OECD Data. *theOECD*. URL: <https://data.oecd.org/insurance/insurance-spending.htm>.
25. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР : станом на 6 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>.
26. Національний банк України. Майбутнє регулювання страхового ринку в Україні. *Біла книга*.
27. Zakharchenko N., Yavir S. ВПЛИВ COVID-19 НА РИНОК СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА У ВСЬОМУ СВІТІ. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2021. Vol. 20, no. 1(47). P. 110–128. URL: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2021.1\(47\).227009](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2021.1(47).227009)
28. Український страховий ринок завмер через неможливість перестраховування за кордоном. Яких рішень чекають страховики від нового голови НБУ Андрія Пишного?. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20250120-ukrayinskij-strahovij-rinok-zavmer-cherez-nemozhlivist-perestrahuvannya-za-kordonom-yakih-rishen-chekaYu>.
29. Учасники проєктів Вікімедіа. FATF – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/FATF> (дата звернення: 19.05.2023).
30. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 : Постанова Нац. банку України від 09.12.2022 р.

- № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0242500-22#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
31. Національний банк України. НБУ розширює можливості страховиків сплачувати перестраховання за кордоном та пом'якшує низку інших обмежень. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-rozshiryuye-mojlivosti-strahovikiv-splachuvati-perestrahuvannya-za-kordonom-ta-pomyakshuye-nizku-inshih-obmejen>.
32. Swiss Re Group. Natural catastrophes and inflation in 2022: a perfect storm. *Sigma*. 2023. 1/2023.
33. Continued high losses from natural catastrophes in 2022 | Swiss Re. *Swiss Re Group / Swiss Re*. URL: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2023-01/5-charts-losses-natural-catastrophes.html>.
34. Top digital transformation themes for insurance in 2023 | Swiss Re. *Swiss Re Group / Swiss Re*. URL: <https://www.swissre.com/risk-knowledge/advancing-societal-benefits-digitalisation/top-digital-transformation-themes-for-insurance-in-2023.html>.
35. Madhusudhanan Sridharan. Fin Re – Why do Companies Need it and What are the Regulatory Concerns?. *5th Global Conference of Actuaries*. P. 300.
36. Салаев Мухиддин Хошим Угли. Қайтасуғурталашни амалга ошришнинг халқаро тажрибаси ва хорижий давлатлар қайта суғурта бозори таҳлили. *International journal of advanced research in education, technology and management*. 2023. Vol..2,Issue 4.
37. Пічугіна Ю. Страхування : Конспект лекцій. Одеса : Од. нац. ун-т ім. І.І. Мечник., 2018. 67 с.
38. Reinsurance Market Size and Trends Analysis by Region, Business Lines, Top Markets, Regulatory Overview and Competitive Landscape, 2021-2026. *Market Research Reports & Consulting / GlobalData UK Ltd*. URL: <https://www.globaldata.com/store/report/reinsurance-market-analysis/>.

39. Global Insurance Market Report (GIMAR). International Association of Insurance Supervisor, 2022. 71 p.
40. Top 50 Global Reinsurance Groups - Reinsurance News. *ReinsuranceNe.ws*. URL: <https://www.reinsurancene.ws/top-50-reinsurance-groups/>.
41. Significant insurance industry losses, events & data - Reinsurance News. *ReinsuranceNe.ws*. URL: <https://www.reinsurancene.ws/insurance-industry-losses-events-data/>.
42. Ukrinform. Україна стала другим у світі експортером зерна. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>.
43. Застрахуватися від ризиків війни вже можна. Але страховки обмежені за сумами виплат та місцезнаходженням застрахованого. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20250600-zastrahuvatisya-vid-rizikiv-vijni-vzhe-mozhna-ale-strahovki-obmezheni-za-sumami-viplat-ta-misceznahodzhe>.
44. Татаріна Т. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2023. № 12(30). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-12\(30\)-262-275](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-12(30)-262-275).
45. Ukrinform. У Нацбанку пропонують розділити на два етапи страхування воєнно-політичних ризиків. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3694533-u-nacbanku-proponuut-rozdiliti-na-dva-etapi-strahuvanna-voennopoliticnih-rizikiv.html>.
46. Національний банк України. Новий закон для ринку страхування – що зміниться для компаній та споживачів їхніх послуг. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-dlya-rinku-strahuvannya--scho-zminitsya-dlya-kompaniy-ta-spojivachiv-yihnih-poslug>.
47. Економічна правда. Перестрахування в Україні під час війни. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/5/699810/>.
48. Кнейслер, О. В. Прагматизм функціонування перестрахових брокерів в Україні [Текст] / О. В. Кнейслер // Науковий вісник Ужгородського

університету : Серія: Економіка / В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак.
– Ужгород: Видавництво УжНУ "Говерла", 2012. – Вип. 3 (37). – С. 80–84. –
Бібліогр.: с. 84 (4 назви).